II 1 223.441

KRÓTKI KURS

JĘZYKA UKRAIŃSKIEGO

W 10-ciu LEKCJACH

WRAZ Z MAŁYM SŁOWNICZKIEM MNIEJ ZNANYCH WYRAZÓW

OPRACOWALI:
DR. MODEST LEWICKI
JOACHIM WOŁOSZYNOWSKI

ŁUCK 1928
NAKŁADEM AUTORÓW

BIBLIOTEKA NARODOWA
BN
II 1.223.441

2668 — DRUKARNIA PAŃSTWOWA. ŁUCK. — 3000

1979 k 424/15

BŁĘDY DRUKARSKIE:

Str.	3	wiersz	24	od góry:	odczytane	powinno być:	odczytanie
„	33	„	12	„ „	дола	„ „	доля
„	39	„	3	„ „	kozaku	„ „	kozaky
„	41	„	14	„ „	спивати	„ „	співати
„	42	„	7	„ „	jahidki	„ „	jahidky
„	65	„	3	„ „	Турчин	„ „	Турчин
„	66	„	12	„ „	Кописький	„ „	Кониський
„	67	„	24	„ „	порятують	„ „	порятують
„	68	„	12	„ „	поість	„ „	поїсть
„	68	„	19	„ „	зморилася	„ „	зморилася
„	69	„	20	„ „	подкорчивши	„ „	підкорчивши
„	70	„	3	„ „	відрзау	„ „	відразу
„	74	„	12	„ „	Samijenko	„ „	Samijłenko
„	76	„	3	„ „	wieków	„ „	wiłków
„	76	„	13	„ „	глуузувати	„ „	глузувати

wpro-
i za-
minie
pola-
z ty-
polski
ıując
ństwa

Pisze
ıwideł
o jest
kurs
onych
e wy-
mowy
wier-
centu

raz ci,
swój
zyka,
ccent.
dalsze

Kurs został ułożony w taki sposób, aby mógł służyć i jako samouczek i jako podręcznik do wykładów języka ukraińskiego dla dorosłych.

BIBLIOTEKA NARODOWA
BN
I 1.223.441

1979 k 424/15

W S T Ę P.

Dorastające pokolenie polskie, pobierające nauki w szkołach państwowych na Wołyniu, gdzie wprowadzone zostały wykłady języka ukraińskiego, ma już możność poznania gruntownie tego języka i zaznajomienia się z literaturą ukraińską. Zanim jednak pokolenie to urośnie i przystąpi do pracy, minie lat kilka. Tymczasem, już obecnie wyczuwa się brak łatwego podręcznika języka ukraińskiego dla polaków, zamieszkałych na Wołyniu, stykających się stale w życiu codziennem z ludnością ukraińską z tytułu swego urzędu, albo pracy społecznej. Nieznajomość języka ukraińskiego sprawia, że urzędnik polski na Wołyniu, w stosunkach z ludnością ukraińską, posługuje się często językiem rosyjskim, kontynuując bezwiednie akcję moskiewskich urzędników-obrusitelej, akcję, wręcz szkodliwą i dla interesów Państwa Polskiego i dla Narodu Ukraińskiego.

Język ukraiński, jako fonetyczny, nie przedstawia w wymowie i pisowni żadnych trudności. Pisze się literalnie tak, jak się wymawia i wymawia się tak, jak się pisze. Chodzi tylko o poznanie prawideł gramatycznych, które trudne nie są, i o przyswojenie sobie prawidłowego akcentu w wymowie, co jest nieco trudniejsze i wymaga pewnej wprawy. Podstawowe prawidła gramatyczne zawiera właśnie kurs niniejszy, ujęty w dziesięć lekcji, których przestudjowanie wystarczy zupełnie do poznania odrębnych właściwości języka ukraińskiego i przyswojenia sobie prawidłowej pisowni. Natomiast akcentowanie wymaga dłuższej wprawy, której nabrać można praktycznie, albo, przez wsłuchiwanie się w dźwięki mowy ludu, który przechował najczystszy akcent, albo, przez czytanie utworów poetyckich, w których tok wiersza zmusza do prawidłowego akcentowania, wszelkie bowiem odchylenie od prawidłowego akcentu łamie harmonję wiersza.

Największe trudności z przyswojeniem sobie prawidłowego akcentu mają zachodni polacy, oraz ci, którzy zachowali w uchu dźwięki mowy rosyjskiej ze szkół i z życia. Język zaś ukraiński posiada swój własny akcent, sobie tylko właściwy. Dla oswojenia stopniowego z prawidłowem brzmieniem języka, wyróżniliśmy odrębnym krojem czcionek te samogłoski, na które przy wymowie padać powinien akcent. Kilkakrotne odczytane nagłos przytoczonych przykładów oswoi ucho z dźwiękiem i ułatwi dalsze czytanie.

Kurs został ułożony w taki sposób, aby mógł służyć i jako samouczek i jako podręcznik do wykładów języka ukraińskiego dla dorosłych.

LEKCJA I.

Zachodni Słowianie (Polacy, Czesi, Słowacy, Słoweńcy) używają alfabetu łacińskiego, z pewnemi odmianami, przystosowanemi do właściwości dźwięków ich mowy. Natomiast wschodni Słowianie (Rosjanie, Białorusini, Ukraińcy, Bułgarzy i Serbowie) używają alfabetu zwanego „Cyrylicą" od imienia św. Cyryla, który przyniósł tym ludom naukę chrześcjańską z Grecji i ułożył dla nich alfabet, wzorowany na greckich znakach pisarskich.

Alfabet ukraiński jest przeto „Cyrylicą", przystosowaną do właściwości dźwiękowych języka ukraińskiego, ze wszystkich języków wschodnio-słowiańskich najbardziej zbliżonego dźwiękowo do języków zachodnio-słowiańskich. Składa się on z następujących 33 znaków, które podajemy, wraz z ich polskiem brzmieniem:

А,	а =	A,	a	Ж,	ж =	Ż(Rz)	ż (rz)	М,	м =	M,	m
Б,	б =	B,	b	З,	з =	Z,	z	Н,	н =	N,	n
В,	в =	W,	w	І,	і =	I,	i	О,	о =	O,	o
Г,	г =	H,	h	Ї,	ї =	Ji,	ji	П,	п =	P,	p
Ґ,	ґ =	G,	g	Й,	й =	J,	j	Р,	р =	R,	r
Д,	д =	D,	d	И,	и =	Y	y	С,	с =	S,	s
Е,	е =	E,	e	К,	к =	K,	k	Т,	т =	T,	t
Є,	є =	Je,	je	Л,	л =	Ł,	ł	У,	у =	U,	u

Ф,	ф =	F,	f		
Х,	х =	CH,	ch		
Ц,	ц =	C.	c		
Ч,	ч =	Cz,	cz		
Ш,	ш =	Sz,	sz		
Щ,	щ =	Szcz,	szcz		
Ю,	ю =	Ju,	ju		
Я,	я =	Ja,	ja		
Ь,	ь —	znak	miękki		

Znak miękki nie posiada własnego dźwięku i służy tylko do zmiękczenia spółgłosek, np. *л* (ł) na *l* (жаль — żal), *н* (n) na *ń* (день — deń).

Dźwięki nosowe: *ą* i *ę* zachowały się u Słowian tylko w języku polskim. Język ukraiński, jak i inne języki słowiańskie, zastępuje dźwięki nosowe *ą*, *ę*, przez samogłoski *у*, *я*, np. dąb — дуб, język — язик.

Język ukraiński jest językiem fonetycznym, w którym niema żadnej różnicy między pisownią i wymową, jak w języku polskim, np. w wyrazie „żołnierz", gdzie dźwięk „*ż*" pisze się w początku wyrazu przez „*ż*", a w końcu przez „*rz*", albo w rosyjskim, np. w wyrazie „голова", który się wymawia „gałava". Stąd też wymowa w języku ukraińskim jest przy czytaniu bardzo łatwa, chodzi tylko o prawidłowy akcent, co jest już rzeczą ucha i wprawy. Natomiast język ukraiński ma charakter śpiewny, stąd też posiada pewne właściwości, tak utrwalone w życiu, że stały się już częścią składową jego prawideł gramatycznych. I tak:

Język ukraiński nie znosi zbiegu spółgłosek i unika go przez wstawienie samogłoski między spółgłoski; np., wyraz polski „broda", brzmieć będzie po ukraińsku „борода" (akcent pada na literę wyróżnioną odmiennym krojem); w tym wypadku, w wyrazie борода, akcent pada na literę *а*). Wyraz polski „słoma", po ukraińsku — „солома".

Nie znosi też język ukr. samogłosek *а* i *е* na początku wyrazu, i, albo je odrzuca, np. Панас, zamiast Апанас, (Atanazy), albo zmienia na *о* np. Опанас, Олександер, окоман, albo nakoniec dodaje przed samogłoską lit. *г* np. Ганна, (Hanna), гарбуз, (harbuz), гармата (harmata),

Samogłoski *о* i *е* zmieniają się najczęściej w dalszych odmianach wyrazów na *і*, np. піп — попа, кінь — коня, Прокіп — Прокопа, осінь (jesień) осени, попіл (popiół) попелу. Wyjątek stanowią: холод — холоду, голод — голоду, солод — солоду, oraz wyrazy obce, jak np. амвон (ambona) патрон, тон i t.d. w których te zmiany nie zachodzą.

W wyrazach czysto ukraińskich niema dźwięku *ф*, który używa się tylko w nowszych wyrazach obcych, np. форма, фабрика. W imionach własnych, wziętych z greckiego, dźwięki, trudne do wymawiania, zastępują się przez łatwiejsze: Хведір (Teodor), Хома (Tomasz) Пилип (Filip).

WPRAWA W CZYTANIU:

Стоїть явір над водою,
В воду похилився;
На козака пригодонька,
Козак зажурився.

Не хилися, яворонько,
Ще ти зеленький;
Не журися, козаченько,
Ще ти молоденький.

Ой рад би я не хилитись:
Вода корінь мие,
Ой рад би я не журитись;
Так серденько ние...

Stojit jawir nad wodoju,
W wodu pochyływsia;
Na kozaka pryhodońka,
Kozak zażurywsia.

Ne chyłysia jaworońku,
Szcze ty zełeneńkyj;
Ne żurysia kozaczeńku
Szcze ty mołodeńkyj.

Oj rad by ja ne chyłytyś
Woda koriń myje;
Oj rad by ja ne żurytyś,
Tak serdeńko nyje...

SŁOWNICZEK:

Явір — jawor; похилився — nachylił się; пригодонька — zdrobn. przygoda; зажурився — zasmucił się; корінь — korzeń; мие — podmywa; серденько — zdrobn. serce; ние — niepokoi.

LEKCJA II.

Znak ь, umieszczony na końcu alfabetu, służy do zmiękczania spółgłosek, np. мідь (miedź) сіль (sól) карась (karaś). Nie wszystkie jednak spółgłoski ulegają zmiękczeniu przy pomocy znaku ь. Mogą ulegać zmiękczaniu w ten sposób spółgłoski: д, т, з, с, л, і н, zaś р, tylko w rzadkich wypadkach. Nie ulegają zmiękczeniu spółgłoski wargowe: б, в, м, п. і ф, syczące: ж, ч. ш, і щ, oraz gardłowe: к і х, nie znoszą też po sobie samogłosek miękkich: я, е і ю. Kiedy jednak następstwo po nich samogłosek miękkich bywa nieuniknione, wówczas oddziela się je apostrofą (') np. п'яниця (pijak) б'є (bije) б'ю (biję) Лук'ян (Łukasz) albo też wstawia się litery л, lub н, np. слухняний (posłuszny) ловлю (łowię).

Kiedy po zmiękczonej spółgłosce musi nastąpić samogłoska miękka, wówczas znak *ь* odpada, jako zbędny, natomiast spółgłoska ulega zdwojeniu, np.: сіль (sól) сіллю (solą) мідь (miedź) міддю (miedzią) сміття (śmiecie), коріння (korzenie).

Wyjątek stanowią wyrazy, w których przed miękką samogłoską stoją obok siebie spółgłoski *ст, вл, дн*. Wówczas zdwojenie samogłoski nie ma miejsca, np. щастя (szczęście) листя (liście) годівля (hodowla) бодня (dzieża).

Szypiące spółgłoski: *ж, ч, ш* i *щ*, które wogóle nie mogą być zmiękczane przez znak *ь*, przybierając po sobie samogłoski miękkie, przetwarzają je na twarde, zaś same się zdwajają; np.: збіжжа (zboże) клочча (pakuły) піддашша (poddasze) зарічча (zarzecze). Samogłoska *щ*, nie ulega zdwojeniu, już bowiem w swojem brzmieniu posiada podwójny dźwięk syczący, np , глинища (glinianka).

Zdwajania spółgłosek w innych językach słowiańskich nie spotykamy.

Język ukraiński nie znosi dźwięków, zlewających się z sobą na skutek podobieństwa, oraz rozziewu, który bywa następstwem stojących obok siebie dwóch samogłosek, i radzi sobie w takich wypadkach przy pomocy kilku sposobów; oto one:

Samogłoska *у* i bliska jej dźwiękiem spółgłoska *в* mogą się zastępować wzajemnie, kiedy tego wymagają kombinacje słuchowe, np. w zdaniu: „я був в Варшаві , trzy dźwięki *в* zlewają się w mowie, przeto środkowe *в* zastępuje się przez *у* i zdanie będzie brzmiało: „я був у Варшаві". W innem znów zdaniu: „була у Одесі" sąsiedztwo trzech spółgłosek *а, у, о*, tworzy rozziew „auo". Dla uniknięcia go, *у* zastępuje się przez *в* i zdanie staje się łatwiejsze w wymowie i wyraźniejsze: „була в Одесі".

Tak samo w zdaniach: „бідна вдова", zamiast „бідна удова", ale „бачив удову" zamiast „бачив вдову", „наш учитель" i „наша вчителька" i t. d.

Z tychże względów dźwiękowych spójnik *і* może być zastąpiony w razie potrzeby przez *й* (j) np. „Іван і Петро". Tu litera *і* pomiędzy dwiema spółgłoskami *н* i *п* wymawia się zupełnie łatwo. Natomiast w zdaniu „Ганна і Оксана" sąsiedztwo а-і-о tworzy rozziew, którego się unika, zastępując *і* przez *й* „Ганна й Оксана".

Bezokoliczniki czasowników, kończące się na *ти*, np: ходити, побити, mogą mieć formę skróconą na ходить, робить, i t. p. zależnie od tego, czy następujący po nich wyraz zaczyna się na spółgłoskę,

czy samogłoskę. Więc się pisze i mówi np. ход*и*ти п*і*шки (chodzić piechotą) nie zaś „ход*и*ть п*і*шки", natomiast: „ход*и*ть окр*е*мо" (chodzić oddzielnie) nie zaś „ход*и*ти окр*е*мо".

Dla tej samej racji zaimek *ся* (się) złączony z czasownikiem, może być skrócony na *сь* (ś) np. „Зд*а*лося мені" (wydało mi się) ale „зд*а*лось Окс*а*ні" (wydało się Oksanie).

Dla uniknięcia zbiegu dwóch twardych dźwięków w zdaniu, kiedy jeden wyraz kończy się, a następny po nim zaczyna na samogłoskę, można czasem do następnego wyrazu dodać *і*, np. „прише*в* Ігн*а*т", zamiast „прийш*о*в Гнат" (przyszedł Ignacy) „він ізн*о*ву поб*і*г" zamiast „він зн*о*ву поб*і*г (znowu pobiegł).

Bywają wypadki, kiedy dla ułatwienia wymowy dźwięk twardy zmienia się na miękki, pod wpływem następującej po nim miękkiej sylaby, np. „р*а*йця" zamiast „р*а*дця" (radca) „тар*і*лка" (talerz) „на тар*і*льці" (na talerzu) „Нат*а*лка" — „Нат*а*льці". Tak samo „дв*а*йцять", „дван*а*йцять" zamiast „дв*а*дцять, дван*а*дцять", co jest podobne do polskiego prowincjonalizmu: „szejset" zamiast „sześćset".

Nakoniec spotykamy zmiany spółgłosek, podobnie, jak i w języku polskim, np. „нога, н*і*жка, на нозі" (noga, nóżka, na nodze) „рука, р*у*чка, на руц*і*" (ręka, rączka, na ręce).

WPRAWA W CZYTANIU:

Воли.

Та гей воли! Чого-ж ви стали?
Чи поле страшно заросло?
Чи леміша іржа поїла?
Чи затупилось чересло?

Гей, гей воли! Бадилля зсохло
І буряни вже полягли,
А чересло й лемiш новії,
Чого-ж ви стали? Гей воли!

Woły.

Ta hej woły! Czohoż wy stały?
Czy połe straszno zarosło?
Czy łemisza irża pojła?
Czy zatupyłoś czeresło?

Hej, hej woły! Badylla zsochło
I burjany wże polahły
A czeresło j łemisz nowiji,
Czohoż wy stały? Hej woły!

Та гей воли! З'оремо поле,
Посієм яреє зерно
А змочить дощик незабаром
З землі прокинеться воно,

Прокинеться й на світ спогляне
Й де буряни колись були
Зазеленіють наші ниви;
Чого-ж ви стали? Гей воли!

Гей, гей воли! Зерно поспіє,
Обійме золотом поля
І потече ізнову медом
І молоком свята земля.

Мине недоля. Те справдиться
Усе, для чого ми жили,
Чого-ж ви стали мої діти?
Пора настала! Гей воли!

(Руданський)

Ta hej woły! Zoremo pole,
Posijem jareje zerno,
A zmoczyt' doszczyk nezabarom
Z zemli prokynetsia wono

Prokynet'sia j na świt spohlane
J de burjany kołyś buły
Zazełenijut' naszi nywy;
Czohoż wy stały? Hej woły!

Hej, hej woły! Zerno pospije,
Obijme złotom pola
I potecze iznowu medom
I mołokom świata zemla.

Myne nedola. Te sprawdyt'sia
Use, dla czoho my żyły,
Czohoż wy stały moji dity?
Pora nastała! Hej woły!

(Rudańskyj)

SŁOWNICZEK

Леміш — lemiesz; іржа — rdza; затупилось — stępiło się; чересло — krój; бадилля — zeschłe łodygi; буряни — chwasty; з'оремо — zorzemy; яреє зерно — ziarno jare; незабаром — niebawem; прокинеться — obudzi się; спогляне — wyjrzy; поспіє — dojrzeje; потече — popłynie; медом — miodem; молоком — mlekiem; Мине — minie; справдиться — ziści się.

LEKCJA III.

Przechodzimy do odmiany rzeczowników, które, jak i w każdym języku, dzielą się na trzy rodzaje: męski, żeński i nijaki. Oto przykłady:

Rodzaj męski: брат, дуб, кінь (koń) рай, Петро (Piotr) i t. d.

Rodzaj żeński: хата, воля, (wolność) мати (matka) ніч (noc) радість (radość) i t. d.

Rodzaj nijaki: слово, горе (zmartwienie) лоша (źrebię) теля (cielę) питання (pytanie) i t. d.

Każdy rodzaj rzeczowników odmienia się podług właściwych sobie wzorów odmiany (deklinacji).

Rzeczowniki rodz. męskiego odmieniają się podług trzech deklinacji — twardej, miękkiej i jotowanej. Podajemy tu przykłady tych odmian:

PRZYKŁAD TWARDEJ DEKLINACJI:

a) Liczba pojedyńcza: брат (brat) дуб (dąb)

Przypadki:						
	I	Хто? що?	Kto? co?	брат	дуб
	II	Кого? чого?	Kogo? czego?	брат-а	дуб-а
	III	Кому? чому?	Komu? czemu?	братові-	дуб-ові
	IV	Кого? що?	Kogo? co?	брата	дуб
	V	Кличний	Wołacz	брате!	дубе!
	VI	Ким? чим?	Kim? czem?	брат-ом	дуб-ом
	VII	в (у) кім? у чім?	w kim? w czem?	брат-ові	дуб-ові (albo-i)

b) Liczba mnoga: брати (bracia) дуби (dęby)

Przypadki:					
	I	Хто? що?	Kto? co?	брат-и	дуб-и
	II	Кого? чого?	Kogo? czego?	брат-ів	дуб-ів
	III	Кому? чому?	Komu? czemu?	брат-ам	дуб-ам
	IV	Хто? що?	Kogo? co?	брат-ів	дуб-и
	V	(Кличний)	(Wołacz)	брат-и!	дуб-и!
	VI	Ким? чим?	Kim? czem?	брат-ами	дуб-ами
	VII	в (у) кім? у чім?	w kim? w czem?	брат-ах	дуб-ах

Podług tej deklinacji (twardej) odmieniają się rzeczowniki rodz. męsk., zakończone na spółgłoski (prócz ж, ч, ш, щ) oraz zakończone na o np. Дніпр*о* (Dniepr) Петр*о* (Piotr) б*а*тько (ojciec). Więc np. w liczbie pojedyńczej, nazwę rzeki Дніпр*о* (Dniepr) tak będziemy odmieniali: Дніпр*о*, Дніпр*а*, Дн*і*прові, Дніпр*о*, Дн*і*пре, Дніпр*о*м, у (в) Дніпр*і*, zaś liczbę mnogą rzeczownika б*а*тько (ojciec) w taki sposób: батьк*и* (ojcowie) батьк*і*в, батьк*а*м, батьк*і*в, батьк*и*, батьк*а*ми у (в) батьк*а*х.

PRZYKŁAD MIĘKKIEJ DEKLINACJI:

a) Liczba pojedyńcza: ков*а*ль, жаль, тов*а*риш (towarzysz) ніж (nóż)

I	ков*а*ль	жаль	тов*а*риш	ніж
II	ковал-*я*	жал-*ю*	тов*а*риша	нож-*а*
III	ковал-*е*ві	ж*а*л-еві	тов*а*риш-еві	нож-*е*м
IV	ковал-*я*	жаль	тов*а*риш-а	ніж
V	ков*а*л-ю!	ж*а*лю!	тов*а*риш-у!	нож-у!
VI	ковал-*е*м	ж*а*л-ем	тов*а*риш-ем	нож-*е*м
VII	в (у) ковал-*е*ві	в (у) жал*ю*	в (у) тов*а*риш-еві (і)	нож-*е*ві (і)

b) Liczba mnoga (ковал*і*, жал*і*, товариш*і*, ноже)

I	ковал-*і*	жал-*і*	товаріш*і*	нож-*і*
II	ковал-*і*в	жал-*і*в	товариш-*і*в	нож-*і*в
III	ковал-ям	жал-ям	товариш-*а*м	нож-*а*м
IV	ковал-*і*в	жал-*і*	товариш-*і*в	нож-*і*
V	ковал-*і*!	жал-*і*!	товариш-*і*!	нож-*і*!
VI	ковал-ями	жалля-ями	товариш-*а*ми	нож-*а*ми
VII	ковал-ях	жал-ях	товариш-*а*х	нож-*а*х

Podług tej deklinacji (miękkiej) odmieniają się rzeczowniki rodz. męsk. zakończone na znak miękki (ь) i na spółgłoski ж, ч, ш, щ, które w języku ukraińskim nie ulegają zmiękczeniu. Odmiana rzeczowników na ж, ч, ш, щ, podług miękkiej deklinacji świadczy, że dźwięki te były pierwotnie miękkie.

Przykłady: (на *ч*) панич (panicz), панича, паничеві, панича, паничу! паничем, в паничеві; панічі, паничів, паничі! паничами, в паничах, (на *щ*) хрущ (chrabąszcz) хрущa, хрущеві, хрущa, хрущe!, хрущем, в хрущеві (і) і хрущі, хрущів, хрущам, хрущів, хрущі! хрущами, в хрущах.

PRZYKŁAD DEKLINACJI JOTOWANEJ.

a) Liczba pojedyńcza: (добродій, Май, край)

I	добродій	Май	край
II	добродія	Мая	краю
III	добродієві	Маєві	краєві
IV	добродія	Май	край
V	добродію!	Маю!	краю!
VI	добродієм	Маєм	краєм
VII	в (у) добродієві	в (у) Маю	в (у) краю

b) Liczba mnoga: (добродії, Маї краї)

I	добродії	Маї	краї
II	добродіїв	Маїв	країв
III	добродіям	Маям	краям
IV	добродіїв	Маї!	краї
V	добродії!	Маї!	краї!
VI	добродіями	Маями	краями
VII	в (у) добродіях	Маях	краях

UWAGI DO DEKLINACJI RZECZOWNIKÓW RODZ. MĘSK.

1) Przypadek drugi liczby pojedyńczej kończy się nie na *а*, lub *я*, ale na *у*, lub *ю*, w następujących wypadkach:

a) w rzeczownikach zbiorowych, np.: нарóд (naród) нарóду (nie народа) нáтовп (ciżba) нáтовпу, (sejm) сóйму;

b) w rzeczownikach, oznaczających część całości, np.: пісóк, (piasek) піскý, цýкор (cukier) цýкру, пéрець (pieprz) пéрцю;

c) o rzeczownikach abstrakcyjnych np. клопíт (kłopot) клопоту, жаль (żal) жалю, плач плачý смíх (śmiech) смíху;

d) w rzeczownikach, oznaczających zjawisko atmosferyczne, np. вíтер (wiatr) вíтру, дощ (deszcz) дощý, мороз (mróz) морозу;

e) w niektórych imionach własnych miejscowości, np. Бар, Бáру, Крим, Крúму.

2) W przyp. III, imiona własne, zakończone na *ів, їв* mają zakończenie *ý* np. Петрíв, Петрóву, Кúїв, Кúїву, Львів. Львóву. Господь, Бог, Отець, Син, Дух mają w przyp. III Господу, Богу, Отцю, Сúну, Дýху, chociaż zdarzają się też formy: Богові. Сúнові, Дýхові. Jeżeli син i дух nie odnoszą się do osób Boskich, wówczas mają zawsze w przyp. III normalną końcówkę *ові*.

3) Przypadek V ma zakończenie *ý* (zamiast zwykłego *е*) w rzeczownikach, zakończonych na *ко* np. бáтько (ojciec) Шевчéнко w V przyp. mają, бáтьку! Шевчéнку! oraz w zdrobniałych np. хлóпчик, шевчик—хлóпчику! шевчику! Син, ma w V przyp. сúну!, jeżeli zaś odnosi się do Chrystusa, wówczas ma Сúне (Сúне Божий!) Господь ma w V przyp. Господи! (Господи Боже!).

4) Przypadek VII miewa czasem końcówkę *ý* np. льох (piwnica) в льохý, дах, на дахý. W rzeczownikach zaś osobowych zawsze ma taką samą formę, jak przyp. III, więc: брáтові, товáришеві, добродíєві.

5) Rzeczowniki, zakończone na яннúн, анúн, w liczbie mnogiej tracą narostek *ин*, np. селянúн (włościanin) селяне (włościanie) міщанúн (mieszczanin) міщане (mieszczanie).

6) Rzeczowniki: кінь (koń), гість (gość) і гріш (grosz) zachowały w przyp. VI liczby mnogiej archaiczną formę: кíньми, гóстьми і грíшми (czasem używana jest forma грошúма).

BIBLIOTEKA NARODOWA BN

PRZYKŁADY:

Чоботи, чоботи ви мої!	Czoboty, czoboty wy moji!
Наробили клопоту ви мені.	Narobyły kłopotu wy meni.
Отамане, батьку наш,	Otamane, bat'ku nasz,
Ой порадь тепер ти нас!	Oj, porad' teper ty nas!
Зеленeнький барвіночку	Zełeneńkyj barwinoczku
Стелися низенько!	Stełysia nyzeńko!
Гріхів грішми не відкупиш.	Hrichiw hriszmy ne widkupysz
Від біди киньми не втечеш.	Wid bidy kińmy ne wteczesz.

SŁOWNICZEK.

Чоботи (buty) батьку (ojcze) порадь (poradź) стелися (ściel się) низенько (niziutko), гріхів (grzechów), не відкупиш (nie odkupisz), від (od), не втечеш (nie uciekniesz).

LEKCJA IV.

Rzeczowniki rodzaju żeńskiego odmieniają się podług czterech deklinacji: twardej, miękkiej, jotowanej i czwartej deklinacji, dla rzeczowników, zakończonych na spółgłoski.

PRZYKŁAD DEKLINACJI TWARDEJ, MIĘKKIEJ I JOTOWANEJ:

a) Liczba pojedyńcza: хата, миля (mila) надія (nadzieja)

I	хата	миля	надія
II	хат-и	мил-і	надії
III	хат-і	мил-і	наді-ї
IV	хат-у	мил-ю	наді-ю
V	хат-о!	мил-е!	наді-є!
VI	хат-ою	мил-ею	наді-єю
VII	в (у) хат-і	мил-і	в (у) наді-ї

b) Liczba mnoga: хат*и*, м*и*лі (mile) над*ії* (nadzieje)

I	хат*и*	м*и*лі	над*ії*
II	хат	м*и*ль	над*ій*
III	хат-*ам*	м*и*л-ям	над*іям*
IV	хат-*и*	м*и*л-і	над*ії*
V	хат-*и*!	м*и*л-і	над*ії*!
VI	хат-*ами*	м*и*л-ями	над*іями*
VII	в (у) хат*ах*	м*и*л-ях	в (у) над*іях*

PRZYKŁADY DLA DEKLIN. RZECZOWN. ZAKOŃCZ. NA SPÓŁGŁOSKĘ:

a) Liczba pojedyńcza: бров, (brew) кість (kość), тінь (cień), піч (piec).

I	бров	кість	тінь	піч
II	бр*о*в-*и*	к*о*ст-и	т*і*н-і	п*е*ч-*і*
III	бр*о*в-*і*	к*о*ст-і	т*і*н-і	п*е*ч-*і*
IV	бров	кість	тінь	піч
V	бр*о*-ве!	к*о*ст-е!	т*і*н-е!	п*е*ч-е!
VI	бр*о*в'ю	к*і*ст-ю	т*і*н-ню	п*і*ч-чу
VII	в (у) бров*і*	в (у) кост-*і*	тін-*і*	в (у) п*е*ч*і*

b) Liczba mnoga: бр*о*ви (brwi) к*о*сти (kości) т*і*ні (cienie) п*е*чі (piece).

I	бр*о*в-и	к*о*ст-и	т*і*н-і	п*е*ч-і
II	брів	кост-*ей*	т*і*н-ей	п*е*ч-*ей*
III	бров-*ам*	кост-*ям*	т*і*н-ям	п*е*ч-*ам*
IV	бр*о*в-и	к*о*ст-и	т*і*н-і	п*е*ч-і
V	бр*о*в-и!	к*о*ст-и!	т*і*н-і!	п*е*ч-і !
VI	бров-*ами*	к*і*сть-ми	т*і*н-ями	п*е*ч-ами
VII	в (у) бров-*ах*	в (у) кост-*ях*	в (у) т*і*н-ях	в (у) п*е*ч-*ах*

Podług dekl. żeńskiej odmieniają się też rzeczowniki rodz. męskiego z żeńską końcówką, np: воєвода, староста, суддя (sędzia) Щербина (nazwisko), ale w przyp. II liczby mnogiej mają one końcówkę męską (воєводів, старостів, суддів, Щербинів. Męska końcówka *і*в zdarza się wyjątkowo i w niektórych żeńskich rzeczownikach, np. баба, może mieć w II przyp. liczby mnogiej баб i бабів, мама — мам і мамів, хата—хат і хатів.

UWAGI DO DEKLINACJI RZECZOWNIKÓW RODZ. ŻEŃSK.

1) Rzeczowniki zdrobniałe mają w przyp. V liczby pojed. końcówkę *ю*, np: бабусю! Марусю!

2) Пані w przyp. II, III, V i VII pozostaje bez zmiany, w przyp. IV ma паню, w przyp. VI — панею. W liczbie mnogiej odmienia się podług deklinacji miękkiej (jak миля)

3) Rzeczowniki, których źródłosłów kończy się na spółgłoskę, podwajają ją w przypadku VI, wobec miękkiej końcówki ю, np. сіль (sól) сіллю (solą) мідь (miedź) міддю (miedzią) вісь (oś) віссю. Jeżeli zdwojeniu mają ulegać spółgłoski ч, ш, щ, które nie znoszą zmiękczenia, wówczas końcówka ю przechodzi w twardą у, np. ніч (noc) ніччу (nocą) нехворощ (roślina, z której się robią miotły) нехворощу (nechworoszczą). Tu щ się nie podwaja, stanowi bowiem samo dźwięk podwójny. Nie zdwajają się też spółgłoski wargowe źródłosłowu, np. глиб (głębia) бров (brew) глиб'ю (głębią) бров'ю (brwią). Zdwojenia nie bywa także wówczas, kiedy źródłosłów kończy się na dwie spółgłoski, np. масть (maść) кість (kość) повість (powieść) będą miały: мастю (maścią) кістю (kością) повістю (powieścią).

4) Миша (mysz) воша (wesz) і свиня (świnia) mają w II przyp. liczby mnogiej formę: мишей, вошей, свиней. Tak samo VI przyp. l. mnogiej od кури (kury) będzie курей (kur). Liczba pojedyncza tego rzeczownika przechowała się tylko w formie zdrobniałej: курка (kura). Bez liczby pojedynczej są też rzeczowniki: ножиці (nożyce) і сани (sanie). Ich II przyp. l. mnogiej brzmi: ножниць (nożyc) і саней (sań).

5) Мати (matka) ma odrębną odmianę: мати, матері, матері, матір, мати! матір'ю, в (у) матері; l. mnoga: матері (matki) матерів, матерям, матерів, матері! матерями, матерях.

WPRAWA W CZYTANIU.

Праця єдина з недолі нас вирве.
Нумо! До праці брати!
Годі лякатись! За діло святе
Сміло ми будемо йти.

Праця єдина нам шлях утворує.
Довгий той шлях і тяжкий.
Що аж до долі і щастя прямує.
Нумо! До праці мерщій!

Хоч у недолі й нещасті звікуєм,
Долю онукам дамо;
Ми на роботу на світ народились,
Ми для борні живемо.

Сміливо-ж браття! До праці ставаймо!
Час наступає. Ходім!
Дяка і шана робітникам щирим,
Сором недбалим усім!

Б. Гринченко.

Pracia jedyna z nedoli nas wyrwe.
Numo! Do praci braty!
Hodi lakatyś. Za dilo świateje
Smiło my budemo jty.

Pracia jedyna nam szlach utoruje.
Dowhyj toj szlach i tiażkyj,
Szczo aż do doli i szczastia priamuje.
Numo! Do praci merszczij!

Chocz u nedoli j neszczasti zwikujem,
Dolu onukam damo.
My na robotu na świt narodyłyś,
My dla borni żywemo.

Smiływo-ż brattia! Do praci stawajmo!
Czas nastupaje. Chodim!
Diaka i szana robitnykam szczyrym,
Sorom nedbałym usim!

B. Hrynczenko.

SŁOWNICZEK:

Нумо! (nuże!) брати! (bracia!) годі (dosyć) лякатись (lękać się) сміло (odważnie) йти (iść) шлях (szlak, droga) довгий (długi) тяжкий (ciężki) щастя (szczęście) прямує (zmierza) мерщій (żwawiej) звікуєм (spędzimy życie) онукам (wnukom) народились (urodzili się) борні (walki) живемо (żyjemy) сміливо-ж (śmiało-że) дяка (podzięka) шана (szacunek) робітникам (pracownikom) щирим (szczerym, pilnym) сором (wstyd) недбалим (obojętnym, niedbałym) усім (wszystkim).

RZECZOWNIKI RODZAJU NIJAKIEGO

Rzeczowniki rodz. nijakiego odmieniają się podług dwóch deklinacji: twardej (dla zakończonych na *o* i *e*) np. *лик*o (łyko) *пол*e (pole) i narostkową, dla zakończonych na *а* i *я*, przybierających w odmianie narostki ат, ят i ен np. *лош*а (źrebię) *лош*ати (źrebięcia) *ягн*я (jagnię) *ягн*яти (jagnięcia) *і*мя (imię) *і*мени (imienia).

PRZYKŁADY DLA DEKLINACJI TWARDEJ:

a) Liczba pojedyńcza: *лик*o (łyko) *пол*e (pole) *зн*ання (wiedza).

I	*лик*-о	*пол*-е	*зн*ання
II	*лик*-а	*пол*-я	*зн*ання
III	*лик*-у	*пол*-ю	*зн*анню
IV	*лик*-о	*пол*-е	*зн*ання
V	*лик*-о!	*пол*-е!	*зн*ання!
VI	*лик*-ом	*пол*-ем	*зн*анням
VII	в (у) *лик*-у	в (у) *пол*-ю	в (у) *зн*анні

b) Liczba mnoga: *лик*а (łyka) *пол*я (pola) *пит*ання (pytania).

I	*лик*-а	*пол*-*я*	*пит*ання
II	лик	пі:ль	*пит*ань
III	*лик*-ам	*пол*-*ям*	*пит*анням
IV	*лик*-а	*пол*-*я*	*пит*ання
V	*лик*-а!	*пол*-*я*!	*пит*ання!
VI	*лик*-ами	*пол*-*ями*	*пит*аннями
VII	*лик*-ах	*пол*-*ях*	в (у) *пит*аннях

PRZYKŁADY DLA DEKLINACJI NAROSTKOWEJ:

a) Liczba pojedyńcza: лош*а* (źrebię) ягн*я* (jagnię) *і*мя (imię).

I	лош-*а*	ягн-*я*	*і*мя
II	лош-*а*ти	ягн-*я*ти	*і*м-ени
III	лош-*а*ті	ягн-*я*ті	*і*м-ені
IV	лош-*а*	ягн-*я*	*і*мя
V	лош-*а*!	ягн-*я*!	*і*мя!
VI	лош-*а*м	ягн-*я*м	*і*м-енем
VII	в (у) лош-*а*ті	в (у) ягн-*я*ті	в (у) *і*м-ені

b) Liczba mnoga: лош*а*та (źrebięta) ягн*я*та (jagnięta) імен*а* (imiona).

I	лош*а*та	ягн*я*та	імен*а*
II	лош*а*т	ягн*я*т	імен
III	лош*а*там	ягн*я*там	імен*а*м
IV	лош*а*та	ягн*я*та	імен*а*
V	лош*а*та!	ягн*я*та!	імен*а*!
VI	лош*а*тами	ягн*я*тами	імен*а*ми
VII	в (у) лош*а*тах	в (у) ягн*я*тах	в (у) імен*а*х

UWAGI DO DEKLINACJI RZECZOWNIKÓW RODZ. NIJAK.

1) Н*е*бо і ч*у*до (niebo i cud) mają we wszystkich przypadkach liczby mnogiej narostek *ес:* небес*а*, небес, небес*а*м, небес*а*, небес*а*! небес*а*ми в (у) небес*а*х; tak samo чудес*а* чудес і t. d.

2) *О*ко ma w liczbie mnogiej formę: *о*чі (oczy) і odmienia się tak: *о*чі, оч*е*й, оч*а*м, *о*чі, *о*чі! оч*и*ма, в (у) оч*а*х.

WPRAWA W CZYTANIU.

Минають дні, минають ночі,
Минає літо, шелестить
Пожовкле листя, гаснуть очі,
Заснули думи, серце спить
І все заснуло. І не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світі волочусь,
Бо вже й не плачу, не сміюсь.
Доле! Де ти? Доле! Де ти?
Нема ніякої,
Коли доброї, жаль Боже,
То дай злої, злої...
Тяжко впасти у кайдани
Умірать в неволі,
Але гірше, гірше спати,
Та й спати на волі...
І заснути на вік вікй
І сліду не кинуть
Ніякого, однаково:
Чи жив, чи загинув... Т. Шевченко.

Mynajut' dni, mynajut' noczi,
Mynaje lito, szełestyt'
Pożowkłe łystia, hasnut' oczi,
Zasnuły dumy, serce spyt';
I wse zasnuło. I ne znaju,
Czy ja żywu, czy dożywaju,
Czy tak po świti wołoczuś,
Bo wże j ne płaczu, ne śmijuś.
Dołe! De ty? Dołe! De ty?
Nema nijakoji.
Koły dobroji żal Boże,
To daj złoji, złoji...
Tiażko wpasty u kajdany,
Umirat' w newoli,
Ałe hirsze, hirsze spaty,
Ta j spaty na woli.
I zasnuty na wik wiky
I ślidu ne kynut'
Nijakoho, odnakowo:
Czy żyw, czy zahynuw... T. Szewczenko.

SŁOWNICZEK:

Минають (mijają) ночі (noce) літо (lato) шелестить (szeleści) пожолвкле (pożółkłe) листя (liście) гаснуть (gasną), очі (oczy) заснули (zasnęły) спить (śpi) не знаю (nie wiem) живу (żyję) доживаю (dożywam) волочусь (wałęsam się) вже (już) плачу (płaczę) сміюсь (śmieję się) доле! (dolo!) нема (niema) ніякої (żadnej) коли доброї жаль Боже (jeśli dobrej skąpisz Boże) злої (złej) тяжко (ciężko) впасти (wpaść) гірше (gorzej) сліду (śladu) не кинуть (nie pozostawić) однаково (zarówno, jednakowo) загинув (zginął).

LEKCJA V.

Przymiotniki w języku ukraińskim, jak i w innych językach, ulegają stopniowaniu, czyli podnoszeniu przymiotu do stopnia wyższego i najwyższego. Więc np. przymiotnik холодний (zimny) może być podnoszony do wyższego stopnia—холоднíший (zimniejszy) i do najwyższego—найхолоднíший (najzimniejszy).

Stopniowanie przymiotników odbywa się: dla stopnia wyższego, przez dodanie przyrostków końcowych: *iший, ший, чий і щий*, zaś dla stopnia najwyższego przez dodanie do stopnia wyższego początkowego przyrostka *най*. Więc np. холодний (zimny) холоднíший (zimniejszy) найхолоднíший (najzimniejszy); грубий (gruby) грубший (grubszy) найгрубший (najgrubszy); дорогий (drogi) дорожчий (droższy) найдорожчий (najdroższy); високий (wysoki) вищий (wyższy) найвищий (najwyższy).

Czasem, zamiast tych narostków, używa się dla stopnia najwyższego narostków, nadających przymiotnikowi formę zdrobniałą: *ісеньк* i *есеньк*. Każdy z tych narostków nadaje przymiotnikowi inne znaczenie. Tak np., dodanie do przymiotnika білий (biały) narostka *ісеньк*—білісенький, nada mu formę zdrobniałą (bialutki) zaś dodanie narostka *есеньк*,—білесенький, nada mu formę najwyższą (bialusieńki, czyli cały biały). W takich więc np. zwrotach: білісенький баранчик i білесенький баранчик—pierwszy będzie się tłómaczył po polsku: bialutki baranek, a drugi—bialusieńki baranek (czyli cały biały).

Mogą być też stopniowane przymiotniki przy pomocy dodanych do nich przysłówków, np. дуже гарний (bardzo piękny) надзвичайно добрий (nadzwyczaj dobry) вельми шановний (wielce szanowny), albo przez zdwojenie samego przymiotnika, np. дід був старий-старий (dziad był bardzo stary) вода холодна-холодна (woda bardzo zimna).

Niektóre przymiotniki przy stopniowaniu zmieniają zupełnie swój źródłosłów, mianowicie: великий (wielki) більший, найбільший (większy, największy); малий (mały) менший, найменший (mniejszy, najmniejszy) добрий (dobry) ліпший, найліпший, albo лучший, найлучший (lepszy, najlepszy) гарний, красний (ładny, piękny) кращий, найкращий (ładniejszy, najładniejszy, piękniejszy, najpiękniejszy) злий (zły) гірший, найгірший (gorszy, najgorszy).

Z dawnej formy skróconych przymiotników, jak np. добр, стар (dobry, stary) zamiast добрий, старий, pozostało w użyciu zaledwie kilka, mianowicie: рад, zamiast радий, (rad) вартий, вартий,

(wart), здоров, zamiast здоровий (zdrów, zdrowy) ласкав, zamiast ласкавий (łaskaw, łaskawy), повинен, zamiast повинний (powinien, powinny) годен, zamiast годний (umiejący, zdatny) i ладен (zdolny — w znaczeniu: gotów).

Przykłady: Ой рад би я вернутися, та й цар не пускає (rad bym powrócić, ale car nie puszcza). Не варт торби січки (nie wart torby sieczki). Працюй, поки здоров (pracuj pókiś zdrów). Будь ласкав (bądź łaskaw). Я знаю, що повинен, коли-ж не годен (wiem, żem powinien, cóż, kiedy nie potrafię). Я вже ладен був з ним погодитись (już byłem gotów z nim się pogodzić).

Przymiotniki dzierżawcze, odpowiadające na pytania: czyj, czyja, czyje? nie ulegają stopniowaniu, np. батьків кожух (kożuch ojca, ojcowy) ковалишина дівчина (córka kowalowej) старостове теля (cielę starosty)

Przymiotniki (prócz dzierżawczych) odmieniają się podług dwóch deklinacji—twardej i miękkiej. Przymiotniki dzierżawcze mają odrębną deklinację, również twardą i miękką.

PRZYKŁADY DEKLINACJI TWARDEJ:

a) Liczba pojedyńcza: добрий, добра, добре (dobry, dobra, dobre)

I	добрий	добра	добре
II	доброго	доброї	доброго
III	доброму	доброй (добрі)	доброму
IV	добрий (dla nieżywotn.)	добру lub добрую (dla nieżywotnych i dla żywotnych)	добре (dla nieżywotn. i dla żywotn.)
IV	доброго (dla żywotn.)		
V	добрий!	добра!	добре!
VI	добрим	доброю	добрим
VII	в (у) доброму (добрім)	добрій (добрі)	доброму (добрім)

b) Liczba mnoga: добрі, (dobrzy, dobre)

I	добрі (добріï)	dla wszystkich trzech rodzajów
II	добрих	
III	добрим	
IV	добрі (dla nieżywotnych)	
IV	добрих (dla żywotnych)	
V	добрі!	
VI	добрими	
VII	в (у) добрих	

PRZYKŁADY DEKLINACJI MIĘKKIEJ.

a) Liczba pojedyńcza: синій, синя, синє (niebieski, niebieska, niebieskie)

I	синій	синя	синє
II	синього	синьої	синього
III	синьому	синій (сині)	синьому
IV	синій (dla nieżywotn.)	синю lub синюю (dla nieżyw. i żywotn.)	синє (dla nieżywotn. i żywotn.)
IV	синього (dla żywotn.)		синє
V	синій!	синя!	синє!
VI	синім	синього	синім
VII	в (у) синьому (синім)	синій (сині)	синьому (синім)

b) Liczba mnoga: сині (niebiescy, niebieskie)

I	сині (сініï)	dla wszystkich trzech rodzajów
II	синіх	
III	синім	
IV	сині (dla nieżyw.) синіх (dla żyw.)	
V	сині!	
VI	синіми	
VII	в (у) синіх	

PRZYMIOTNIKI DZIERŻAWCZE.

Przymiotniki dzierżawcze są w języku ukraińskim używane bardzo często. Tak np. zdanie: krowa brata—brzmi w języku ukraińskim: братова корова; córka wdowy — вдовина дочка i t. d. Nawet w takich wypadkach, kiedy obok siebie muszą stanąć dwa przymiotniki dzierżawcze, np. зайняли вдовину ковалиишину худобу (zapędzono bydło wdowy kowala, albo kowalowej wdowy) старостів Перепелиичин онук (wnuk starosty Perepełyci). Z przymiotników dzierżawczych powstały także imiona własne, jak Яцків, Прокопишин, Львїв, Київ i t. p. Przymiotniki dzierżawcze urabiają się przy pomocy przyrostków iв, їв, kiedy osoba posiadająca jest rodzaju męskiego (старостів, Андрїїв) lub przyrostka ин, kiedy osoba posiadająca jest rodzaju żeńskiego (материн, бабин, сестрин).

PRZYKŁADY DEKL. TWARDEJ PRZYMIOTNIKÓW DZIERŻAWCZYCH.

a) Liczba pojedyńcza: батьків (ojcowy).

I	батьків	батькова		батькове
II	батькового	батькової		батькового
III	батьковому	батьковій (батькові)		батьковому
IV	батьків (dla nieżywotn.)	батькову	dla nieżywotn. i żyw.	батькове — dla nieżyw. i żywotnych
IV	батькового (dla żywotn.)	albo батьковую		батькове
V	батьків!	батькова!		батькове!
VI	батьковим	батьковою		батьковим
VII	в (у) батьковому (батьковім)	батьковій (батькові)		батьковому (батьковім)

b) Liczba mnoga: батькові (ojcowi, ojcowe).

I	батькові (батьковії)	dla wszystkich trzech rodzajów
II	батькових	
III	батьковим	
IV	батькові (dla nieżyw.) батькових (dla ż.)	
V	батькові	
VI	батьковими	
VII	в (у) баткових	

PRZYKŁADY DEKL. MIĘKKIEJ PRZYMIOTNIKÓW DZIERŻAWCZYCH.

a) Liczba pojedyńcza: Андрїїв (Andrzejów).

I	Андрїїв	Андрієва		Андрієве
II	Андрієвого	Андрієвої		Андрієвого
III	Андрієвому	Андрієвій (Андрієві)		Андрієвому
IV	Андрїїв (dla nieżywotn.)	Андрієву	dla nieżyw. i dla żywotn.	Андрієве	dla żywotn. i nieżywotn.
IV	Андрієвого (dla żywotn.)	albo Андрієвую		Андрієве	
V	Андрїїв!	Андрієва!		Андрієве!	
VI	Андрієвим	Андрієвою		Андрієвим	
VII	в (у) Андрієвому (Андрієвім)	Андрієвій (Андрієві)		Андрієвому (jм)	

b) Liczba mnoga, tak samo, jak w deklinacji twardej.

WPRAWA W CZYTANIU:

Нащо менi чорні брови?
Нащо карі очі?
Нащо лiта молодїї,
Веселі, дівочі!?

Naszczo meni czorni browy?
Naszczo kari oczi,
Naszczo lita mołodji,
Weseli, diwoczi!?

(*Piosnka ludowa*).

Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива;
До долу верби гне високі;
Горами хвилі підійма.

Rewe ta stohne Dnipr szyrokyj
Serdytyj witer zawywa;
Do dołu werby hne wysoki,
Horamy chwyli pidijma.

(T. Szewczenko).

SŁOWNICZEK:

Нащо? (poco?) мені (mnie) брови (brwi) карі (kare, czarne) літа (lata) молодії (młode) веселі (wesołe) дівочі (dziewczęce) реве (ryczy), huczy) стогне (stęka) сердитий (gniewny) вітер (wiatr) завива skrócone завиває (wyje) do долу (do ziemi) верби (wierzby) гне (gnie) хвилі (fale) підійма skrócone підіймає (podnosi).

LEKCJA VI.

Liczebniki bywają: główne: один, два, три. чотирі, п'ять, шість, сім, вісім, девять, десять, одинадцять, (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11) i t. d.

porządkowe: перший, другий, третій, четвертий, п'ятий, шостий, сьомий, восьмий, девятий, десятий (pierwszy, drugi i t. d.)

zbiorowe: двоє, обидва, оба, обоє, троє, четверо, п'ятеро, шестеро, семеро, восьмеро, девятеро, десятеро i t. d.

ułamkowe: половина, півтора, півтреття, півп'ята, півшоста, півсема, півосьма, півдевята, півдесята (toż samo i w języku polskim) dalej третина (trzecia część) четвертина, чверть (czwarta część, ćwiartka)

rzeczownikowe: одиниця (jednostka) двійка (dwójka) десяток (dziesiątek) сотня (setka) i t. d.

przymiotnikowe: одинокий (samotny, sam jeden) двоякий (dwojaki) троякий (trojaki.)

przysłówkowe: раз, (raz) двічі (dwa razy) тричі (trzy razy).

Uwaga: język ukraiński ma niektóre, sobie tylko właściwe, liczebniki zbiorowe w formie zdrobniałej, np. двойко, двоєчко, тройко, троєчко, щестірко i t. p.

ODMIANA LICZEBNIKA один, одна, одно (jeden, jedna, jedno)

a) Liczba pojedyńcza:

I	один (їден)	одна (їдна)	одно, одне (їдно)
II	одного (їдного)	одної, одніеї (їдної)	одного (їдного)
III	одному (їдному)	одній, одні (їдні)	одному (їдному)
IV	один (їден) dla nieżywotn.	одну lub одную } dla nieżywotn. i dla żywotn.	одно, одне (їдно) } dla nieżywotn. одно ,одне (їдно) } i dla żywotn.
IV	одного (їдного) dla żywotn.		
V	один! (їден!)	одна (їдна)	одно! одне! їдно!)
VI	одним (їднім)	одною, однією (їдною)	одним
VII	в(у) одному, одні́м (їдному)	одні, одні (їдні)	одному, одні́м (їдному)

b) Liczba mnoga: одні (jedni, jedne)

I	одні (їдні)	dla wszystkich trzech rodzajów
II	одних (їдних)	
III	одним (їднім)	
IV	одні (їдні) dla nieżywotnych	
IV	одних (їдних) dla żywotnych	
V	одні! (їдні!)	
VI	одними (їдними)	
VII	в (у) одних (їдних)	

ODMIANA LICZEBNIKA два, дві, двоє (dwa, dwie, dwoje).

I	два	дві		двоє		
II	двох	двох		двох		
III	двом	двом		двом		
IV	два (dla nieżywotn.)	дві	dla nieżyw. i dla żywotn.	двоє	dla nieżyw. i dla żywotn.	
IV	двох (dla żywotn.	дві		двоє		
V	два!	дві!		двоє!		
VI	двома	двома		двома		
VII	в (у) двох	двох		двох		

ODMIANA LICZEBNIKÓW три і чотири (trzy i cztery)

I	три	чотири
II	трьох	чотирьох
III	трьом	чотирьом
IV	три (dla nieżywotn).	чотири (dla nieżywotn.)
IV	трьох (dla żywotn.)	чотирьох (dla żywotn.)
V	три!	чотири!
VI	трьома	чотирма
VII	в (у) трьох	чотирьох

ODMIANA LICZEBNIKA п'ять, шість, aż do 99 (prócz 40).

I	п'ять	шість
II	п'яти, п'ятох	шости (шістьох)
III	п'яти, п'ятьом	шости
IV	п'ять (dla nieżywo n.)	шість (dla nieżywotn.)
IV	п'ятьох (dla żywotn)	шістьох (dla żywotn.)
V	п'ять!	шість
VI	п'ятьма	шістьма
VII	в (у) п'яти, п'ятьох	шости (шістьох)

Liczebniki: 40 (сорок) i 100 (сто) albo się wcale nie odmieniają, albo przybierają w przypadkach II, III, VI i VII formę: сорока, ста.

Liczebniki złożone. двадцять один, двадцять два (21, 22) i t. d. odmieniają swoje składowe części każdą z osobna: двадцяти двох, двадцяти двом i t. d.

П'ятдесять, шістьдесять, сімдесять, вісімдесять, девятьдесять, albo odmieniają osobno składowe części, albo się nie odmieniają.

Двісті, триста i t. d. odmieniają również osobno swoje składowe części.

Liczebniki porządkowe i przymiotnikowe odmieniają się, jak przymiotniki: перший. першого i t. d. одинока, одинокої i t. d.

Liczebniki ułamkowe nie deklinują się wcale.

Przy liczebnikach zbiorowych odnośny rzeczownik stawia się w II przypadku liczby pojedyńczej. np. спекла шестеро хліба (upiekła sześcioro chleba) має восьмеро худоби (ma osiem sztuk bydła). Nie jest to jednak ogólne prawidło, mówi się bowiem: шестеро коней (sześć koni) семеро овець (siedmioro owiec):

WPRAWA W CZYTANIU.

Сім пар волів у лузі,
А чотирі у плузі.

У вівторок, снопів сорок
Пшениці нажала.

Вип'єш чарку — стрепенешся,
Вип'єш другу — схаменешся,
Вип'єш третю — в очах сяє,
Дума думу наганяє...

Це той Перший що загарбав
Нашу Україну,
А Вторая доконала
Вдову — сиротину.

Sim par woliw u łuzi
A czotyri u płuzi

U wiwtorok, snopiw sorok
Pszenyci nażała.

Wypjesz czarku — strepeneszsia,
Wypjesz druhu — schameneszsia,
Wypjesz tretiu — w oczach siaje,
Duma dumu nahaniaje...

Ce toj Perszyj, szczo zaharbaw
Naszu Ukrainu,
A Wtoraja dokonała
Wdowu syrotynu.

SŁOWNICZEK

Волів (wołów) у лузі (na łące) у плузі (w pługu) вівторок (wtorek) снопів (snopów) сорок (40) пшениці (pszenicy) нажала (użęła żąć) чарку (kieliszek) стрепенешся (wstrząśniesz się) схаменешся (opamiętasz się) сяє (błyszczy, lśni) дума (myśl, wspomnienie) наганяє (dopędza) загарбав (zagarnął, zawładnął) доконала (dobiła) сиротину (sierotę).

LEKCJA VII.

Zaimki odmieniają się podług następujących wzorów:

1) Я, ти, він, вона, воно (ja, ty, on, ona, ono).

a) Liczba pojedyńcza: я, ти, він, вона, воно (ja, ty, on, ona, ono).

I	я	ти	він	вона	воно
II	мене	тебе	його	її	його
III	мені	тобі	йому	їй	йому
IV	мене	тебе	його	її	його
V	я!	ти!	—	—	—
VI	мною	тобою	ним	нею	ним
VII	в (у) мені	тобі	нім (ньому)	ній (і)	нім (ньому)

b) Liczba mnoga: ми, ви, вони, (my, wy, oni).

I	ми	ви	вони
II	нас	вас	їх
III	нам	вам	їм
IV	нас	вас	їх
V	ми!	ви!	—
VI	нами	вами	ними
VII	в (у) нас	вас	них

UWAGA: Kiedy przy zaimku osoby trzeciej stoi przyimek, to w odmianach dodaje się do zaimka literę *н* np. прийшов до нього (przyszedł do niego) a nie: прийшов до його. Jeżeli jednak ten przyimek stosuje się nie do zaimka, ale do innego wyrazu, wówczas nie dodaje się litery *н* np. прийшов до його *батька* (przyszedł do jego ojca).

c) себе (się siebie)

I	—
II	себе (siebie)
III	собі (sobie)
IV	себе (siebie)
V	—
VI	собою (sobą)
VII	в (у) собі (w sobie)

UWAGA: Przy czasownikach zaimek zwrotny *себе* skraca się na *ся* i nie odmienia się: np. посварилися то й погодіться (pokłóciliście się, to się pogódźcie).

3) Мій, моя, моє (mój, moja, moje) і мої (moi).

I	мій	моя	моє	мої
II	мого (мойого)	моєї	мого (мойого)	моїх
III	моєму (мойому)	моїй (мої)	моєму (мойому)	моїм
IV	мій (dla nieżyw.)	мою { dla żywotn.	моє { dla żywotn.	мої { (dla nieżywotn.)
IV	мого (dla żywotn.)	мою { i dla nieżywotn.	моє { i nieżywotn.	моїх { (dla żywotn.)
V	мій!	моя!	моє!	мої!
VI	моїм	моєю	моїм	моїми
VII	в (у) моїм (мойому)	моїй (мої)	моїм (мойому)	моїх,

Tak samo odmieniają się zaimki: твій, твоя, твоє, твої (twój, twoja, twoje, twoi) свій, своя, своє, свої (swój, swoja, swoje, swoi) чий, чия, чиє, чиї (czyj, czyja, czyje, czyi)

Наш, ваш (nasz, wasz) odmienia się jak przymiotnik twardy (patrz deklinację przymiotników, przykład: добрий (dobry).

Їхній (ich) odmienia się jak przymiotnik miękki (patrz deklin. przymiotn., przykład: синій (niebieski)

4) Хто? що? (kto? co?)

I	хто	(kto)	що	(co)
II	кого	(kogo)	чого	(czego)
III	кому	(komu)	чому	(czemu)
IV	кого	(kogo)	чого	(czego)
V	—	—	—	—
VI	ким	(kim)	чим	(czem)
VII	в (у) кім, кому	(w kim)	чім, чому	(w czem)

5) Той, та, те, (ten ta to) ті тії (ci)

I	той	та, тая	те, тє	ті, тії
II	того	тої, теї, тієї	того	тих
III	тому	тій, ті	тому	тим
IV	той (dla nieżywotn.)	ту, тую } dla żyw.	те } dla żyw.	ті (dla żyw. i nieżyw.)
IV	того (dla żywotn.)	ту, тую } i nieżyw.	те } i nieżyw.	тих (dla osobowych)
V	той!	та!	те!	ті!
VI	тим	тою, тею, тією,	тим	тими
VII	в (у) тім, тому,	в (у) тій, ті,	тім, тому	в (у) тих

Tak samo odmieniają się: цей, ця, це, оцей, оця, оце, сей, ся, се (ten, ta, to)

b) Весь, вся, все, всі, увесь, уся, усе, усі (wszystek, wszystka wszystko, wszyscy, wszystkie).

I	весь	вся	все	всі
II	всього	всеї, всієї	всього	всіх
III	всьому	всій, всі	всьому	всім
IV	весь (dla nieżywotn.)	всю (dla żywotn. i nieżywotn.)	все (dla żywotn. i nieżywotn.)	всі (dla nieżyw.)
IV	всього (dla żywotn.)	всю (dla żywotn. i nieżywotn.)	все (dla żywotn. i nieżywotn.)	всіх (dla żyw.
V	весь!	вся!	все!	всі!
VI	всім	всею, всією	всім	всіма
VII	в (у) всім, всьому,	всій, всі.	всім, всьому	всіх

UWAGA: Zaimki: хтось (ktoś) де-хто (niektóry, niektórzy) аби-який (bylejaki) ніхто (nikt) ніякий (żaden) odmieniają się normalnie, narostki zaś i przyrostki pozostają bez zmiany.

PRZYKŁADY:

Усякому своя доля
І свій шлях широкий.
— — — — — — — — — —

В своїй хаті, своя правда,
— — — — — — — — — —

І я, не я і хата не моя
— — — — — — — — — —

На чиїм возі їдеш, того й пісню співай!
— — — — — — — — — —

Щоб лиха не знати, треба на своїй ниві своїм плугом орати.
— — — — — — — — — —

Ніхто її не пригорне при лихій годині;
не пригорне батько, не пригорне мати,
тільки той її пригорне, котрий має взяти.

Usiakomu swoja dola
I swij szlach szyrokyj.
— — — — — — — — — —

W swojij chati swoja prawda.
— — — — — — — — — —

I ja ne ja i chata ne moja.
— — — — — — — — — —

Na czyjim wozi jidesz toho j pisniu spiwaj!
— — — — — — — — — —

Szczob łycha ne znaty, treba na swojij nywi swojim płuhom oraty.
— — — — — — — — — —

Nichto jiji ne pryhorne pry łychij hodyni;
ne pryhorne bat'ko, ne pryhorne maty,
tilky toj jiji pryhorne, kotryj maje wziaty.

SŁOWNICZEK:

Усякому — всякому (każdemu) шлях (szlak, droga) возі (wozie) їдеш (jedziesz) пісню (pieśń) лиха (biedy, złej doli) не знати (nie znać) ниві (niwie) орати (orać) ніхто (nikt) пригорне (przygarnie).

LEKCJA VIII.

Czasowniki odmieniają się według czasów: teraźniejszego, przeszłego, zaprzeszłego i przyszłego: я пишу, (piszę) я писав (pisałem) я писав був (pisałem był) буду писати, albo писатиму (będę pisał).

Trybów jest cztery: bezokoliczny: писати, робити (pisać, robić) oznajmujący: пишу, роблю, (piszę, robię) rozkazujący: пиши! роби! (pisz! rób!) i warunkowy: писав-би, робив-би (pisałbym, robilbym).

Czasowniki ukraińskie odmieniają się podług dwóch konjugacji.

WZÓR I KONJUGACJI:

a) Tryb bezokoliczny: писати, писать (pisać), питати, питать (pytać)

b) Tryb oznajmujący; czas teraźniejszy:

пишу	питаю
пишеш	питаєш
пише	питає
пишемо	питаємо
пишете	питаєте
пишуть	питають

Tryb oznajmujący; czas przeszły:

я, ти, він—писав, писала, писало; ми, ви, вони — писали.
я, ти, він — питав, питала, питало; ми, ви, вони—питали.

UWAGA: W Galicji Wschodniej urobiła się pod wpływem języka polskiego, i tam tylko jest używana w mowie potocznej i w dziennikarstwie, taka forma czasu przeszłego:

писавем, писавесь, писав, писалисьмо, писалисьте, писали.
питавем, питавесь, питав, питалисьмо, питалисьте, питали.

Tryb oznajmujący; czas zaprzeszły:

я, ти, він—писав був; ми, ви, вони—писали були.
я, ти, він—питав був; ми, ви, вони—питали були.

Tryb oznajmujący; czas przyszły:

буду, будеш, буде, будемо, будете, будуть—писати (писать) питати (питать).

To jest forma ogólna; czas przyszły ma nadto dwie odrębne formy, z których jedna używana jest tylko w mowie potocznej i w dziennikarstwie w Galicji Wschodniej, druga zaś używana na Zadnieprzu oraz w literaturze.

Forma galicyjska: буду, будеш, буде—писав, писала, писало, питав, питала, питало; будемо, будете, будуть—писали, питали.

Forma zadnieprzańska: писатиму, писатимеш, писатиме, писатимем писатимете, писатимуть; питатиму, питатимеш, питатиме, питатимем, питатимете, питатимуть.

WZÓR II KONJUGACJI:

a) Tryb bezokoliczny: робити, робить (robić) стояти, стоять (stać)

b) Tryb oznajmujący; czas teraźniejszy:

роблю	стою
робиш	стоїш
робить	стоїть
робимо	стоїмо
робите	стоїте
роблять	стоять

Tryb oznajmujący; czas przeszły:

я, ти, він—робив, робила, робило; ми, ви, вони—робили.
я, ти, він—стояв, стояла, стояло; ми, ви, вони— стояли.

UWAGA: także forma galicyjska: робивем, робивесь, стоявем, стоявесь i. т. д.

Tryb oznajmujący; czas zaprzeszły:

я, ти, він—робив був; ми, ви, вони—робили були.
я, ти, він—стояв був; ми, ви, вони—стояли були.

Tryb oznajmujący; czas przyszły:

буду, будеш, буде, будемо, будете, будуть—робити (робить) стояти (стоять).

UWAGA, także forma galicyjska: буду будеш, буде—стояв, стояла, стояло; будемо, будете, будуть—стояли (tak samo, робив, робила i t. d.), oraz zadnieprzańska: робитиму, робитимеш, стоятиму, стоятимеш i t. d.

c) Tryb rozkazujący; dla obu konjugacji:

Пиши! пишімо! (пишім!) пишіте!; (пишіть!); питай! питаймо! питайте!; роби! робімо! (робім!) робіте! (робіть!;) стій! стіймо! стійте! i t. p.

d) Tryb warunkowy, dla obu konjugacji:

Я, ти, він — писав-би, писала-би, писало-би; ми, ви вони — писали-би.
Tak samo питав, питала, питало, питали; робив, робила, робило, робили; стояв, стояла, стояло, стояли, z dodatkiem би.

ODMIANA CZASOWNIKA: бути, буть (być)

a) Tryb bezokoliczny: бути, буть.

b) Tryb oznajmujący; czas teraźniejszy:

Єсьм, єси, є, єсьмо, єсьте, суть (jestem, jesteś, jest, jesteśmy, jesteście, są).

Tryb oznajmujący: czas przeszły:

Я, ти, він — був, була, було; ми, ви, вони — були (albo: булисьмо, булисьте, були)

Tryb oznajmujący; czas przyszły:

буду, будеш, буде, будемо (будем) будете, будуть. (albo: бутиму, бутимеш i t. d.)

c) Tryb rozkazujący:

будь! будьмо! будьте!

d) Tryb warunkowy:

Я, ти, він — був би, була-би, було-би; ми, ви, вони — були-би.

3 czasowniki: їсти (jeść), дати (dać) i оповідати (opowiadać) mają w trybie oznajmującym, odrębną odmianę, mianowicie:

їм (jem) їси, їсть, їмо, їсте, їдять,
дам (dam) даси, дасть, дамо, дасте, дадуть.
оповім (opowiem) оповісш оповість, оповімо, оповісте, оповідять.

UWAGI DO ODMIANY CZASOWNIKÓW.

1) W języku ukraińskim używa się liczby mnogiej czasowników, dla wyrażenia szacunku, np. тато нездужають (ojciec niezdrów) пан-отець приїхали (proboszcz przyjechał); ten zwrot przechował się i w polskiej gwarze ludowej.

2) Język ukraiński nie znosi takich form, jakie są używane b. często w języku rosyjskim, np. „мною отдан приказ" co znaczy; dałem rozkaz. Ten zwrot w języku ukraińskim musi brzmieć: „я дав приказ". Nie może również przybierać takiej formy, jaka jest w użyciu polskiem: „wydany został przezemnie rozkaz", nie można więc użyć zwrotu „через мене був даний приказ", ale zawsze „я дав приказ". Szczególnie zanieczyściły język ukraiński rosyjskie zwroty, w których osoba działająca używana jest, jako narzędzie, np. „професором була прочитана лекція". Takich zwrotów, nieodpowiadających duchowi języka ukraińskiego i gramatycznie błędnych, starannie unikać trzeba. Błąkają się one jeszcze i w języku polskim, jako karykaturalne rusycyzmy, np. „zdanie, wypowiedziane starostą", albo „uchwalona zebraniem rezolucja" i t. p.

WPRAWA W CZYTANIU.

Місяць яснесенький
Промінь тихесенький
Кинув до нас,
Спи мій малесенький,
Пізній бо час!

* * *

Любо ти спатимеш,
Поки не знатимеш,
Що то печаль.
Хутко приймthemeш
Лихо та жаль!

* * *

Сором хилитися,
Долі коритися!
Час твій прийде,
З долею битися,
Сон пропаде

Misiać jasneseńkyj
Promiń tycheseńkyj
Kynuw do nas.
Spy mij małesenkyj,
Piznij bo czas!

* * *

Lubo ty spatymesz,
Poky ne znatymesz,
Szczo to peczal
Chutko pryjmatymesz
Łycho ta żal!

* * *

Sorom chyłytysia,
Doli korytysia!
Czas twój pryjde,
Z dołeju bytysia.
Son propade!

(Łesia (Ołesia) Ukrainka — „Kołysanka")

Не реве, не шумить,
Він притих, наче спить,
Розгорнувся кругом, наче море.
І стоять понад ним,
Нашим батьком сидим,
Мов заснули, високії гори...

Ne rewe, ne szumyt',
Win prytych, nacze spyt',
Rozhornuwsia kruhom, nacze more.
I stojat' ponad nym,
Naszym bat'kom sidym,
Mow zasnuły, wysokiji hory...

* * *

І приснилося їм,
Дідуганам старим,
Що пливуть козаки байдаками,
Що по тихій воді
Козаки молоді
До Скутарі прямують човнами.

* * *

Коли де не взялась,
Од півночі знялась
Чорна хмара враз налетіла,
Заревіла вода,
Сколихнулась земля
І об скелі ударилась хвиля.

* * *

Грім гремить блискавки,
Наче стріли меткі,
Раз у раз вилітають із хмари,
Будять гори... Дарма!
Вже нічого нема,
Вони все, що було, все проспали...

* * *

І prysnyłosia jim,
Diduhanam starym,
Szczo pływut' kozaky bajdakamy,
Szczo po tychij wodi
Kozaky mołodi
Do Skutari priamujut' czownamy.

* * *

Koły de ne wziałaś,
Od piwnoczi zniałaś
Czorna chmara uraz nałetiła,
Zarewiła woda,
Skołychnułaś zemla
I ob skeli udaryłaś chwyla.

* * *

Hrim hremyt', błyskawky,
Nacze striły metki,
Raz u raz wylitajut' iz chmary,
Budiat' hory... Darma!
Wże niczoho nema,
Wony wse, szczo było, wse prospały..

Petro Załoznyj („Dnipro")

SŁOWNICZEK:

Місяць (księżyc) яснесенький (jaśniutki) тихесенький (cichutki) кинув (rzucił) малесенький (malutki) пізній (późny) любо (przyjemnie) спатимеш (będziesz spać) поки (póki) не знатимеш (nie zaznasz) печаль (zgryzota) хутко (prędko) сором (wstyd) хилитися (uginać się) коритися (poddawać

się) *би*тися (walczyć) прийде (przyjdzie) прит*их* (ucichł) *на*че (jakgdyby) спить (śpi) розгорн*у*вся (rozprzestrzenił się — rozlał się) круг*о*м (dokoła) сід*и*м (siwym) г*о*ри (góry) присн*и*лося (przyśniło się) дідуг*а*нам (dziadom) плив*у*ть (płyną) байдак*и* (łodzie, czółna) прям*у*ють (zmierzają) човн*а*ми (czółnami) півноч*і* (północy) зняла*с*ь (podniosła się) ура*з* (nagle) зарев*і*ла (ryknęła) сколихн*у*лась (zakołysała się) об скел*і* (o skały) хв*и*ля (fala) грім (grom) блискавк*и* (błyskawice) стр*і*ли (strzały) метк*і* (celne) дарм*а* (daremnie) проспали (przespały).

LEKCJA IX.

IMIESŁOWY. Czasowniki w języku ukraińskim mają tylko imiesłowy bierne, czasu przeszłego, np. п*и*саний (pisany) зр*о*блений (zrobiony) з*о*ране п*о*ле (zorane pole) б*и*тий хл*о*пець (bity chłopiec).

Imiesłowy czynne, czasu teraźniejszego i przeszłego, mające formę przymiotnikową, których jest bardzo mało, mają charakter czystych przymiotników i w tłomaczeniu na inne języki tylko tak muszą być traktowane: np. ма*ю*чий, nie znaczy mający, ale zamożny: ма*ю*чий чолов*і*к — zamożny człowiek; терпл*я*чий, nie znaczy cierpiący, ale cierpliwy: терпл*я*чий наш уч*и*тель — nasz nauczyciel cierpliwy; балак*у*чий, nie znaczy mówiący, ale gadatliwy: балак*у*чий дід—gadatliwy dziad; w tłomaczeniach z obcych języków na język ukraiński nie należy sztucznie tworzyć imiesłowów czynnych, nie odpowiadają one bowiem duchowi języka. Właściwszy jest zwrot opisowy: той, що говор*и*в (ten, co mówił) a nie говор*и*вший (mówiący).

Imiesłowy czynne czasu teraźniejszego i przeszłego są: пишуч*и*, (pisząc) ідуч*и* (idąc) i t. d., oraz forma odrębna, która się nie daje tłomaczyć dosłownie np. пис*а*вши (pisawszy). Przykład tej formy widzimy w takim zwrocie: „б*а*чивши Хмельн*и*цький х*а*нову зр*а*ду, поїхав йог*о* доганяти“ (ujrzawszy Chmielnicki chanową zdradę, udał się za nim w pogoń) б*у*вши я п*а*рубком, я гр*і*шми не журив*с*я (kiedy byłem kawalerem, nie dbałem o pieniądze). Zwroty te, zachowane w języku ukraińskim, pozostały już tylko w starosłowiańskiej składni, jak np. Ш*е*дше Іс*у*с в Назар*е*т. W tych zwrotach imiesłów stawia się *przed* podmiotem.

PRZYSŁÓWKI: Jak we wszystkich językach, tak i w języku ukraińskim, rozróżniamy przysłówki: c z a s u (тепер — teraz, давно — dawno); m i e j s c a: (там — tam, зв*і*дти — stąd); s p o s o b u: (так — tak);

stopnia i miary: (трохи—trochę, досить—dosyć); twierdzące (так—tak); przeczące (ні—nie, нізащо—zanic); pytające (де? — gdzie? невже? — czyżby?) i t. p.

Język ukraiński posiada znaczne ilości przysłówków, nieprzypominających w brzmieniu odpowiednich polskich. Podajemy tu ich przykłady: безліч (mnóstwo) безперечно (niezaprzeczenie) безумовно (niewątpliwie) босоніж (boso) вдосвіта (o świcie) верхи (konno) вшерть (do pełności) горілиць, горолиці (nawznak) деколи (czasem) досхочу (dosyta) дурно (daremnie, napróżno) живосилом (z przymusem) крадькома (ukradkiem) ліворуч (z lewej strony) либонь, мабуть (zdaje się, prawdopodobnie) майже (nieomal) мимохіть (mimowoli, niechcący) мов (niby) набезрік, нарік (na rok przyszły) наборг (na kredyt) навмання (na ślepo) навшпиньки (na palcach) наздогад (na domysł) наздогін (dopędzając) назустріч (na spotkanie) неначе (jak gdyby) ниць, ницьма (twarzą do ziemi) тишком (cichaczem) обабіч (po obu stronach) обмаль (niewiele) окремо, окроме (osobno, oddzielnie) осторонь (na uboczu) осьде, осьдечки (tu, tutaj) подекуди (miejscami) позаторік (w zaprzeszłym roku) пішки (pieszo) пошепки (szeptem) праворуч (z prawej strony) притьмом (natarczywie) прожогом (pędem) рачки (na czworakach) самолівкою спивати (śpiewać ze słuchu) самотужки (o własnej sile) самохіть (mimowoli) сливе (prawie) сторч, насторч (sztorcem) торік (w roku zeszłym, чимало (sporo).

WPRAWA W CZYTANIU.

Червона калино, чого в лузі гнешся?
Чого в лузі гнешся?
Чи світла не любиш, до сонця не пнешся?
До сонця не пнешся?

* * *

Чи жаль тобі цвіту на радощі світу?
На радощі світу?
Чи бурі боїшся, чи грому з блакиту?
Чи грому з блакиту?

Czerwona kałyno, czoho w łuzi hneszsia?
Czoho w łuzi hneszsia?
Czy świtła ne lubysz, do soncia ne pneszsia?
Do soncia ne pneszsia?

* * *

Czy żal tobi ćwitu na radoszczi świtu?
Na radoszczi świtu?
Czy buri bojiszsia, czy hromu z błakytu?
Czy hromu z błakytu?

* * *

Не жаль мені цвіту, не страшно і грому,
Не страшно і грому;
І світло люблю я, купаюся в ньому,
Купаюся в ньому.

* * *

Та в гору не пнуся, бо сили не маю,
Бо сили не маю;
Червоні ягідки до долу схиляю,
До долу схиляю.

* * *

Я в гору не пнуся, я дубам не пара,
Я дубам не пара;
Та ти мене дубе отінив як хмара,
Отінив як хмара.

* * *

Ne żal meni ćwitu, ne straszno i hromu
Ne straszno i hromu;
I świtło lublu ja, kupajusia w niomu,
Kupajusia w niomu.

* * *

Ta w horu ne pnusia, bo syły ne maju,
Bo syły ne maju;
Czerwoni jahidki do dołu schylaju,
Do dołu schylaju.

* * *

Ja w horu ne pnusia, ja dubam ne para,
Ja dubam ne para;
Ta ty mene dube otinyw jak chmara,
Otinyw jak chmara.

Iwan Franko („Kałyna").

SŁOWNICZEK:

Калино (kalino) гнешся (chylisz się) до сонця не пнешся (nie wspinasz się ku słońcu) радощі (uciechy) з блакиту (z błękitu) купаюся (kąpię się) ягідки (jagódki) до долу (ku ziemi) отінив (ocieniłeś) хмара (chmura)

LEKCJA X.

PRZYIMKI stoją przy rzeczownikach i rządzą różnymi przypadkami, oprócz I i V. Przyimki najczęściej rządzą przyp. II. Niektóre przyimki rządzą kilku przypadkami. Oto przykłady przyimków: край села (na skraju wsi), к бісу (do licha), на поле (w pole) з Богом (z Bogiem) в хаті (w chacie).

Przykłady przyimków, rządzących paru przypadkami:

Батько стоять за хатою (ojciec stoi za chatą)
Батько пішли за хату (ojciec poszedł za chatę)
Миска стоїть на столі (miska stoi na stole)
Постав миску на стіл (postaw miskę na stół)
Післала мене мати по воду (matka posłała mnie po wodę)
По воді пливуть човни (czółna płyną po wodzie)
Говори-ж бо по нашому (mów że po naszemu)

Niektóre przyimki, stojąc przy czasownikach, stają się przysłówkami, np. поблизу хати (niedaleko od chaty) сів собі поблизу (usiadł w pobliżu).

SPÓJNIKI: Spójniki są to wyrazy łączące, lub rozdzielające poszczególne wyrazy, albo zdania: віз та перевіз (wóz i przewóz); батько й мати (ojciec i matka; регоче та регоче (śmieje się i śmieje się, czyli: wciąż się śmieje); старшина також був (był także starszyna); голоден, а не скаже (głodny a (ale) nie powie — nie przyzna się); маю, але не дам (mam, ale nie dam); або кажи, або мовчи (albo mów, albo milcz); хоч дай, хоч видеру (albo daj, albo cdbiorę); ой чи любиш, чи не любиш (oj czy kochasz, czy nie kochasz); не піду, бо не можу; (nie pójdę, bo nie mogę); одначе ти не признався (jednak, nie przyznałeś się) як що згодимося, то я куплю (jak się zgodzimy, to kupię); коли тобі Гандзя миліща, то йди собі до Гандзі; (kiedy ci Handzia milsza, to idź sobie do Handzi); закуримо, щоб дома не журились (zapalimy, aby się w domu nie martwili).
UWAGA: аби, w języku ukraińskim, nie znaczy: ż e b y, a b y, ale ma znaczenie polskiego b y l e b y np. треба дитину чим небудь забавити, аби не плакала (trzeba dziecko zabawić czemkolwiek, byleby nie płakało).

WYKRZYKNIKI. Takież same, jak i w innych językach. Dajemy tu przykłady niektórych wykrzykników, właściwych tylko językowi ukraińskiemu: Ах лихо! Ой лишенько! Падку мій! Смутку мій! Ой леле! Пробі? (wszystkie te wykrzykniki są wyrazem lęku, przestrachu); Невже? Оттакої Чи ба? (wyraz zdziwienia) Ну-бо! нуж-бо! гайда! (przynaglenie, rozkaz). Czasem wykrzyknikiem może być całe zdanie np. Слава Тобі Господи! (chwała ci Panie!); От тобі маєш! (otóż masz!) кат його зна! albo знає! (kat go wie!).

WPRAWA W CZYTANIU.

О! прийде запевне той день,
Що ми одпочинем од мук
І впадуть заліза важкі
Із звязаних, стомлених рук!

О! прийде він, прийде той день
Що гніт і неволя і кров
Все зникне на віки й тоді
Подужа святая любов.

Безсилий незнатиме більш
Од дужого в час той наруг
Народові руку подасть
Народ, його брат, його друг!

О! прийде він, прийде той день
І хвальний та радісний слів
Поллється по світові скрізь
Із уст, у людей, у братів!

O pryjde zapewne toj deń,
Szczo my odpoczynem od muk
I wpaduť zaliza ważki
Iz zwiazanych, stomłenych ruk!

O pryjde win, pryjde toj deń
Szczo hnit i newola i krow
Wse znykne na wiky J todi
Poduża swiataja lubow.

Bezsyłyj neznatyme bilsz
Od dużoho w czas toj naruh,
Narodowi ruku podasť
Narod, joho brat, joho druh!

O pryjde win, pryjde toj deń
I chwalnyj ta radisnyj spiw
Poljetsia po switowi skriź
Iz ust, u ludej, u bratiw!

B. Hrynczenko.

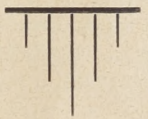
SKŁADNIA.

Składnia w języku ukraińskim nie różni się zasadniczo od składni polskiej. Tak samo, jak w języku polskim, przymiotnik staje zazwyczaj po rzeczowniku, np. військо козацьке, a nie козацьке військо. Przymiotnik przed rzeczownikiem jest właściwością języka rosyjskiego. Orzeczenie winno się stawiać zasadniczo na końcu zdania, jak w klasycznej prozie łacińskiej, chyba, że konieczność podkreśle-

nia jakiejś części zdania wymaga innego szyku. Więc np. „Тут у нас тільки Петро один може пораду добру дати“ „Нема тут нігде води, аж там за горбом, у долині.”

Dla praktycznego zapoznania się z właściwościami składni ukraińskiej dajemy tu szereg wyjątków z różnych autorów.

Przy czytaniu należy zwrócić baczną uwagę na akcentowanie wyrazów. W przytoczonych wyjątkach wyróżniliśmy samogłoski, które akcentować należy, przez wstawienie ich odmiennym krojem czcionek (kursyw). Tylko przy prawidłowem akcentowaniu, język uwydatnia właściwy charakter swoich dźwięków i właściwą sobie harmonję.

WYPISY.

1. ПРИТЧА ПРО БЛУДНОГО СИНА.

(z ewangelji św. Łukasza)

1. Горнулись же до Нього всі митарі і грішники, щоб слухати Його,
2. І нарікали фарисеї і книжники, кажучи: „Він грішників приймає і їсть з ними!“
3. Він же повідав їм таку притчу, кажучи:
4. Який з вас чоловік, маючи сто овець і втративши одну з них, не покине девятьдесять і девять у пустині і не піде за згубленою, поки знайде її?
5. А знайшовши, візьме на плечі свої, радіючи.
6. І, прийшовши додому, скличе приятелів і сусід, кажучи їм: „Порадуйтесь зо мною, бо знайшов вівцю мою згублену.“
7. Кажу вам, що так на небі більш радости буде за одного грішника, що покаявся, ніж за девятьдесять девять праведників, котрі не мають потреби каятися.
8. Або яка жінка, маючи десять драхм, коли загубить одну драхму, не засвітить свічки і не стане мести хати і шукати пильно, поки знайде?
9. А знайшовши, скличе приятельок і сусідок, кажучи: „Порадуйтесь зо мною, бо я знайшла драхму, що загубила.“
10. Так, кажу вам, буває радість перед янголами Божими за одного грішника, що покаявся.
11. Ще сказав: один чоловік мав двох синів.
12. І сказав молодший з них батькові: „Тату! дай мені частину хазяйства, що приладає мені.“ І розділив їм пожитки.
13. Через небагато днів молодший син, зібравши все, відійшов у далекий край і там розтратив своє добро, живучи розпутно.

14. Коли-ж він прожив усе, настав великий голод у тім краю, і він почав бідувати.
15. І пішов, пристав до одного хазяїна тієї країни, а той послав його на поля свої пасти свині:
16. І він рад був наситити утробу свою ріжками, що їли свині, та ніхто не давав йому.
17. Схаменувшись же, сказав: „Скільки наймитів у батька мого вволю мають хліба, а я гину з голоду.
18. Встану, піду до батька мого і скажу йому: тату! согрішив я проти неба і перед тобою.
19. І вже недостоїн зватись твоїм сином; прийми мене, як одного з наймитів твоїх."
20. І, вставши, пішов до батька свого. І коли був він ще далеко, батько углядів його; і жаль йому стало; і побіг, і кинувся йому на шию і поцілував його.
21. Сказав же йому син: „Тату! согрішив я проти неба і перед тобою, і вже не достоїн зватись твоїм сином."
22. А батько сказав до слуг своїх. „Принесіть найпершу одежу і одягніть його і дайте перстень йому на руку і обувя на ноги;
23. І приведіть годоване теля і заколіть: станем їсти й веселитись;
24. Бо син мій оцей був мертвий і ожив, згинув був і знайшовся." І почали веселитись.
25. А старший сйн його був тоді на полі; і вертаючись, як підійшов до дому, почув співи та радощі.
26. І покликавши одного із слуг, запитав: що це таке?
27. Той же сказав йому: брат твій прийшов, і твій батько заколов годоване теля, бо зустрів його здоровим.
28. Розсердився-ж і не хотів увійти. Тоді батько його, вийшовши, кликав його.
29. Але він, озвавшись, сказав батькові: „Ось я стільки років роблю тобі і ніколи наказу твого не переступив, і ти ніколи і козеняти не дав мені, щоб я повеселився з приятелями моїми;
30. А як син твій оцей, що проїв добро твоє з розпутницями, прийшов, то ти заколов йому теля годоване."
31. Він же сказав йому: „Сину, ти завжди зо мною і все моє—твоє;
32. Годилось же радуватись і веселитись, що брат твій оцей був мертвий і ожив, згинув був і знайшовся."

(przekład Moraczewskiego).

2. ПСАЛЬМА CXXXI.

Господи, я гордим серцем
не несуся вгору
і очима в високости —
до Твоєго двору.

У діла Твої великі,
у причини скриті
я не вхожу: не мені їх
розумом судити.

Я у Господа благаю
як мала дитина,
що сповиту біля себе
мати положила.

Як дитина немвлятко,
душа моя вбога:
да вповає чистим серцем
праведний на Бога.

(Пантелеймон Куліш).

3. ЛИШ ТИ ОДИН!

Як я до Твого Божества угору
крізь пиль і мряку рвуся все з низин,
ніхто не знає. Знаєш в кожну пору
лиш Ти Один.

Як я у безвість падаю в безсиллю
й останком сил держусь іще вершин,
ніхто не бачить. Бачиш в кожну хвилю
лиш Ти Один.

Як вяну я, мов цвіт, у тихій муці,
коли між ним і сонцем стане тин,
ніхто не ввірить. Світиш у розпуці
лиш Ти Один.

(Василь Щурат).

Słowniczek. Тин (ściana płotu) у розпуці (w rozpaczy).

4. МОЛИТВА В ПОЛІ.

Кругом-кругом широке поле,
Низенько клоняться жита,
Нігде нікого доокола,
Спокій, як в гробі — самота.

Над полем, на голубім зводі
Одвічний світич сяє все;
Велична тишина в природі
Лиш дзвонів гук вітрець несе.

В тім храмі, Творче, я з поклоном
З житами голову схилю
І піснею, враз з жайвороном,
Ім'я Твоє возвеличу.

Осип Маковей.

5) ЗОЛОТІ ВОРОТА В КИЇВІ.

(legenda)

Як лихоліття було, то прийшов чужоземець Татарин і ото вже на Вишгород б'є, а далі вже й під Київ підступає. А тут Михайлик лицарь був, та як вийшов на башту та пустив з лука стрілу. то стріла й впала у миску тому Татаринові. Той тільки сів коло лави обідати, тільки що поблагословився їсти, аж та стріла так і встромилась у печеню.

— Е — каже — це-ж тут є сильний лицарь .... Подайте — каже — мені того Михайлика, то я відступлю.

От Кияне—шушу-шушу і радяться:

— А що-ж? віддаймо!

А Михайлик каже:

— Як віддасте ви мене, то останній раз будете бачити Золоті Ворота,

Та сівши на коня, обернувся до них та й промовив:

„Ой, Кияне, Кияне, панове громадо!
Погана ваша рада:
Як би ви Михайлика не віддавали,
Поки світ сонця вороги-б Київа не дістали!"

Та взяв на ратище ворота, так от, як сніп святого жита візьмеш, та й поїхав у Царгород через татарське військо. А Татаре його й не бачуть. От як відкрив ворота, то чужоземці ввалились у Київ та й пішли потопом.

А лицар Михайлик і досі живе в Царгороді; перед ним стоїть кухоль води і проскурка лежить; нічого не їсть. І Золоті Ворота стоять у Царгороді. І настане, кажуть, колись такий час, що Михайлик вернеться в Київ і поставить ворота на своє місце. І як ідучи хто мимо скаже: „О, Золоті Ворота! Стоять вам ізнов там, де стояли" — то золото так і засяє. А як же не скаже, або подумає: „Ні, вже не бути нам у Київі!"—то золото так і померкне.

б) ОЛЕГ ВІЩИЙ.

Не у гості а на кости ходили Хозари
Та не пиво-же їм буде, а кров та пожари.
Вже зібрався Олег віщий на вражу недолю,
Їде конем білогривим по чистому полю.
Олег їде чистим полем, грає білогривий
Але хто-ж то коло гаю, як молоко сивий?
Лиш палиця коло нього та гуслі без струнів...
То великий старець божий, то віщун Перунів.
І Олег до того старця коня повертає,
Через сідло похилився, віщуна питає:
Скажи мені старче Божий, Перунів пророче,
Чи живо я, чи не живо сплющу мої очі?
І не бійся і не тайся, я дарма не схочу,
Я за слово правдивеє тебе озолочу...

Та менi то, вiщун каже, нiчого боятись,
А золотом твоїм княже не озолочатись,
Срiбла, злота не ношу я, князiв не боюся
А що буде із тобою, я не потаюся.
Ти щасливий пане княже, недолі не знаєш,
Та як будеш умирати, мене спогадаєш.
Твоя слава тепер ходить помежи землями,
В Цареградi прибиваєш ти щити на брамі;
Тебе княже не спиняють ні яри, ні гори,
Затихає під тобою і синеє море,
Твої броні золотої мечi не рубають
І гострії, вражі стрiли помимо літають.
Під тобою й білогривий чинить твою волю:
То лiтає, як крилатий, по чистому полю;
То спиниться, як камінний, як вудила здвинеш.
А все-ж таки, то від нього, ти від коня згинеш!
І подумав Олег вiщий та й не довіряє,
Через гриву похилився і з коня злізає,
І крутую шию гладить і став промовляти:
Ой коню мій, вірний коню, ой брате мій брате!
Не ти-ж мене, вірний коню, з Новгороду того
Привiз мене до Київа, до Дніпра старого?
Не з тобою-ж я м й коню лiтав через гори?
Не з тобою я мій коню ходив і за море?
І не в твоїх то стременях я стояв ногами,
Коли щити в Цареградi прибавав до брами?
Тепер годі милий коню, годі милий брате!
В золотi твої стемена менi не ступати,
У стремена не ступати, в сідлі не сидiти

І з тобою в чистім полі вітром не летіти...
Гуляй собі вірний коню! А ви мої діти
У зелену паполому коня одягніте
І давайте йому їсти ярої пшениці
І давайте йому пити з моєї кирниці.
І вірнії його слуги білограва взяли
А другого, вороного князеві подали...
Ба надходить і проходить не час, не година,
Аж гуляє Олег вищий, гуляє дружина;
І срібнії й золотії чари вихиляє
І давнії і новії бої споминає...
А що-ж кінь мій білогривий? — Олег запитався,
Не питайся милий княже — слуга обізвався —
Давно вже кінь білогривий гуляє на волі
Коло Дніпра широкого, на чистому полі;
Там вовки його годують, птахи доглядають
Буйні вітри його чешуть, дощі вимивають;
І на ньому уже княже зіллям зеленіться
Не зелена паполома — зелена травиця...
І тримає Олег чару та й не вихиляє,
Похилився головою та й собі гадає:
Не чекав моєї смерти, згинув білогривий...
А де-ж слова твої вищі, віщуне ти сивий?
І поїхав Олег вищий, поїхали гості,
Коло Дніпра, на березі, оглядають кости.
Там дощі їх вимивають, порох присипає
І над ними буйний вітер траву хилитає...
І Олег на білий череп наступив ногою
І говорить: спи мій коню в мирі та спокою.

Спи мій коню у спокою, піском засипайся,
Жовтим піском засипайся, в траву завивайся,
Та не жалуй не Олега, що він тебе кинув,
Що без нього ти без слави серед поля згинув...
Не на князя коню жалуй, не на пана свого,
На віщуна коню жалуй, віщуна старого!
Але знати, пане брате, того не бувало,
Щоби слово віщунове дарма пропадало.
І ще кості білогрива вода не обмила;
Як гадюка у черепі гніздо собі звила;
І тільки лиш Олег вічий череп наступає,
А гадюка із черепа вже діри шукає.
Олег череп наступає, похитнути хоче,
А гадюка із черепа пнеться через очі.
Олег мову починає, з віщуна сміється,
А гадюка із черепа і пінить в'ється,..
Олег мови не кінчає, скочив, як на муках;
Йому в ногу засмоктала чорная гадюка.
І промовив Олег вічий: Твоя правда, Сивий!
Згубив мене мій кінь вірний, мій кінь білогривий! ...

Зеленіє на могилі свіжая дернина,
Над Олегом п'є-гуляє сивая дружина.
І срібної й золотої чари вихиляє
І давної і нової битви споминає ...

Степан Руданський (przekład).

7) ВЕСНА.

Встала весна; чорну землю сонну розбудила,
Уквітчала її рястом, барвінком покрила.
І на полі жайворонок, соловейко в гаї
Землю, убрану красою, вранці зустрічають...
Рай та й годі! А для кого? Для людей. А люди
Не хотять на нього й глянуть, А глянуть—огудять:
Треба кров'ю домалювать, освітить пожаром!
Сонця мало! Рясту мало і багато хмари!
Пекла мало!... Люди, люди! Коли то з вас буде
Того добра, що маєте? Чудні, чудні люди!..

Т. Шевченко (z poematu „Hajdamaky")

8. ШЕЛЕСТУНИ.

В одній долині, під горою,
Високий явір зеленів,
Край берега, над чистою водою
Широкі віти розпустив;
Листочки з вітриком, жартуючи, щептались:
„Ану, голубчику, ще, ще дихни!
Бач, братіку, які ми повдавались
Веселії шелестуни!
Якби не ми з тобою шелестіли,
То хто-б долину звеселяв?
І з ким-би ти тут, вітрику наш милий,
Гуляючи, любенько жартував?
Що-б тут було без нас? Краса яка?
Бурян та осока;

Була-б долинонька неначе пустка тая,
А подивись, тепер вона яка!
До нас зозуленька у гості прилітає
І весело кує, як в тихому кутку:
Вівчарик на сопілку грає
Під явором у холодку;
Співає соловей, неначе у садочу,
А серед ночі, в тихий час,
Тут мавочки гуляють у таночку
І ясний місяць дивиться на нас."
„Коли-б не ми, то й ви-б не шелестіли —
Коріння загули із-під трави —
Коли-б ми вам не піддавали сили,
То не бреніли-б ви" . . .
„Чого сюди корінням озиваться? . . . —
Зашамотіли листя у горі —
Во що? А ми он що! До нас вам не рівняться;
Лежали-б мовчки у своїй норі! . . .
„Тіпун вам на язик! Раденькі, що дурненькі!—
Коріння знов озвалося до них —
І ви самі, і ваші ветребеньки
Розумному на сміх;
Не розуміючи, лепечете, як діти;
Гріх зневажати нас!
Хоч у землі судилося нам жити,
А все таки, ми дбаємо про вас.
На красувався б тут і явір цей високий,
Сказати в добрий час,
Такий рясний, хороший та широкий;

І силу і красу він має через нас.
Минеться літечко, тоді, по Божій волі,
Ми заснемо до другої весни
І ви пожовкнете, лежатимете долі
Дурненькії щелестуни!
І після вас другії листя будуть,
Цвістиме все, як і тепер цвіло,
Зозуля, соловей і вітрик вас забудуть,
Неначе вас і не було" . . .

І між людьми такі-ж бувають,
Як і на яворі шелестуни;
Нехай-же басчку вони
На вус собі мотають . . . .

Л. Глібів

9) ВОВК ТА ЯГНЯ

На світі вже давно ведеться,
Що нижчий перед вищим гнеться
А більший меншого кусає та й б'є,
Затим, що сила є...
Примір не довго-б показати,
Та цур йому! Нащо чіпать?...
А щоби кінці якнебудь поховать!
Я хочу байку розказати:
У літку, саме серед дня,
Пустуючи, дурне ягня
Саме забилося до річки—
Напитися водички.

От, чи пило, чи ні—глядить: аж суне вовк,
Такий страшенний та здоровенний!
Та так прямісенько й біжить до бідного ягняти.
Ягняті нікуди втікати; стоїть, середешне, та дріжить
А вовк, неначе комісар той, кричить:
— Він, щоб присікаться, знайшов причину—
„Нащо це ти, собачий сину, тут каламутиш беріг мій
Та й квапиш ніс поганий свій
У чистую оцюю воду?
Та я тобі, за цюю шкоду,
Ти знаєш, що зроблю?
Як муху задавлю!"
„Ні, паночку—ягня йому мовляє—
Водиці я не сколотив,
Бо ще й не пив,
А хоч-би й пив, то шкоди в тім немає,
Бо я стою зовсім не там,
Де треба пити вам,
Та ще й вода од вас сюди збігає..."
„Так себ то, я брешу!? — тут вовк йому гукнув—
Чи бач!? Ще і базікать стало!
Такого ще поганця не бувало!..
Здається, ти й позаторік тут був
Та пакости мені робив... Тривай-же!
Ти думаєш, що я забув!?"
„Помилуйте! — ягнятко йому каже—
На світі я ще й року не прожив..."
„Так брат твій був!"
„Нема братів..."

„Так може батько, коли не дядько,
Або-ж хто-небудь з ваших був...
Хіба-ж не знаю я, не чув,
Що ви усі мене-б ізїли
Якби вловили?
Собаки й вівчарі твої
Усі ви вороги мої!
Од вас мені життя немає...
Ще мало я терпів?!
„Так чим-же я вам досадив? —
Ягнятко, плачучи, питає.
„Цить, капостне! Либонь не знає,
Ще й огризається, щеня!
Що ти за птиця? Ти—ягня!
Як сміло ти мене питати!?
Вовк може їсти захотів...
Не вам про теє, дурням, знати!"
І... вовк ягнятко задавив...
Нащо йому про теє знати.
Що може плаче бідна мати
Та побивається, як рибонька об лід;
Він вовк, він пан... йому не слід...

Л. Глібів.

10. ЖАРТ

На ярмарку циганчук
Конем вигравае;
По-над воду всіх людей
З ярмарку скликає,
Кого здибає—кричить:
— Сину! тату! діду!
Ходіть живо по-над став!
Я по воді піду!

Посходились по-над став.
— Всі по грошу! — каже.
Заплатили йому всі:
— Іди! — кажуть—враже!

А той собі на коня:
— Спасибі вам люди!
Тоді піду по воді,
Коли зима буде!

Степан Руданський

11. НАЙДОРОЖЧА ПЕРЛИНА

Бачив я усякі перли
І коштовні самоцвіти,
Але є одна перлина,
Що з усіх найкраща в світі.

Купувать її не можна,
Або нею торгувати;
Її часто мають бідні
І частіше, ніж багаті.

Ту перлину не дістати,
Ні з печер землі, ні з моря:
Тільки той її знаходить,
Хто чуттям родився до горя.

Відібрать її не зможе
Ніяка злоба несита;
Перла та — сльоза святая
За нещасний люд пролита.

Володимир Самійленко.

12. СЕБЕ САМОГО

Себе самого наперед
Застав робить, що слід робить
А лиш потому инших вчи,
Тоді з дороги не схибиш,

Ти сам себе таким зроби,
Щоб иншнх ти навчати міг;
Сам над собою запануй,
То запануєш над людьми.

Хто сам себе опанував,
Найтяжчу річ він доконав;
Хто сам себе оберіга,
Той безпешнійший од усіх.

Не кидай власної мети,
Щоб за чужою десь іти,
А власну ясно ціль пізнай,
До неї просто поспішай!

Іван Франко

13. У С Е Ж И Л О.

Усе жило,
Усе цвіло
І в щасті раювало.
Сади пахтіли,
Річки шуміли
І сонце всіх вітало.

І цвів ввесь край,
Як Божий рай,
Де душі не страждали.
І тільки лози
Губили сльози;
За всіх одні ридали

О. Олесь.

14. Р А Н О В Р А Н Ц І.

Зайнялися гори! В золоті каміння,
В полумї гранити і в диму гаї,
А на хмарах грає соняшне проміння,
Грає і дарує усміхи свої.

І проснулись хмари і всміхнулись світу,
І всміхнулись небу, морю і землі...
І знялися легко з усміхом привіту
І поволі зникли і розтали в млі...

Виплило і сонце, все—любов і ласка
Обняло всю землю сяйвом і теплом...
І, здавалось, щастя, чарівне, як казка.
Має над землею райдужним крилом.

О. Олесь.

15. Д Е Н Ь І Н І Ч...

День і ніч падуть сніги
Густі, густі.
А у мене квітки
Процвітають рясні
В душі... в душі...

День і ніч ревуть вітри
Буйні, буйні.
А у мене пташки
Все співають пісні
В душі, в душі...

Богдан Лепкий

16. БУРЯ.

Минув травень, почалася червцева спека. Один день видався особливо гарячим. Ще з самого ранку Раїса почувала якусь тривогу в тілі. „Неодмінно буде буря"—з жахом думала вона. І справді, після завзятої, хоч тихої спеки, якось швидко смерклося і запав морок. Небо і земля стемніли, на обрії зявилась чорна смуга. Скоро на смузі тій щось блимнуло, немов спалахнув сірник і погас. Трохи згодом показалось слабе світло у другому місці, а далі знов спалахнуло на першому. Небо переморгувалось. Проблиски світла, з початку такі бліді й тихі, що-далі розросталися, потужніли. Почало здаватися, що за чорною смугою хмари то здіймається, то падає, щоб піднятись на другому краї, хвиля огняного моря. Так ось у новому місці щось моргнуло. Світло блискавки притьмарилось, зате вибухи прискорили темно. Чорне небо без перестанку моргало блискавкою, осміхалось кривим усміхом. Раїса все більше і більше хвилювалася. Бо хоч хмари могли пройти стороною і тоді кінчилося-б далекою блискавкою, та могло бути й инакше, а тут, як на те, вона пустила додому Тетяну і лишилась сама у порожній школі. Раїса засвітила перед образом лямпадку, забилась у куток далеко од вікон і здрігалась кожний раз, коли вікна раптом блакитніли від сильної блискавки, меблі, заскочені світлом, немов розбігались із якоїсь таємної наради.

Ніч бистро надходила.

Чорні хмари росли на крайнебі, насувалися над чорною землею. На-дворі стало чорно, як у комині. Зате блискавка розгорялася, жевріла, ставала сліпуче білою. Коли вона потоком білої ляви роздирала заслону ночі, на обрії на одну мить зявлялась в огняних рамах чорна сильветка з тополь, з хат і вітряків. Околишня тиша насичена була трівогою, жахом навіть, тепле повітря мовчало, як залякана дитина. Здавалося, велитенський звірь-потвора наближавсь до принишклої землі, розкривав огняну пащу і скалив чорні зуби. Від нього трусилися дерева і ховалось усе живе. Звірь усе наближався, ширше розкривав пащу, частіше дихав полумям... чулось уже далеке ричання... І враз сталося щось незвичайне: тихе повітря стрепенулось, скрутнулось, шарпнулось у бік, знялось над землею і з божевільним жахом кинулось тікати... Воно мчалось наосліп у темряві з свистом і сичанням перестраху, розбиваючи груди об стіни й паркани, поривaючи за собою пісок, листя, дерева і все, що стояло на його дорозі. А наздогін за ним так само мчалась чорна потвора, нависала над землею і позіхала полумям...

Раптом — гурр . . .

Від того ри́ку затремті́ла земля́, забряжча́ли шибки́ і йойкнуло се́рце.

Раїса скри́кнула. Ще раніше, за ко́жним гу́ркотом грому, вона́ неспокі́йно кида́лась у кутку́ поміж двома́ сті́нами і сти́ха постогнувала. Її ви́тріщені о́чі і зблі́длий, схудлий зра́зу вид світи́лись у те́мряві фо́сфором. Вона́ чу́ла, що воло́сся у не́ї ста́ло тверде́, як дріт, і щось холо́дне дотор-калося до нього. Но́ги й ру́ки були́ холо́дні, як лід, а всереди́ні у грудя́х коти́лася клубко́м трівога. Але коли́ почала́сь канона́да і над її голо́вою прокоти́лись небе́сні гарма́ти, Раїса скорчилась уся і заби́лась у куто́чок, з ні́мим жа́хом, чека́ючи катастро́фи. Лямпа́дка пе́ред о́бразом згасла і Раїса не ма́ла си́ли вста́ти засві́ти́ти її. Тимча́сом пальба́ става́ла части́шою. По не́бі лі́тали огняні́ стрі́ли, черво́ні змії́, ці́лі клубки́ полу́мя. Коли́ з одного́ бо́ку розляга́вся дру́жний по́стріл, то з дру́гого у ві́дповідь йому́ вилі́тав і коти́вся по не́бі таки́й могу́тний грім, що земля́ тряслась, сті́ни в шко́лі ходи́ли ходо́ром.

Канона́да тяглась до́вго і у́пе́рто. Та ось все сти́кло, причаїлось, на́че збіра́лось із си́лами. І ра́птом не́бо поняло́сь огне́м, розколо́лось посере́дині і з страшни́м тріском завали́лось на зе́млю; це́рква похитну́лась, сті́ни в шко́лі розсипались, і все щезло і зати́хло . . . .

Михайло Коцюбинський.

17. ПОРОГИ НА ДНІПРІ.

Почина́ючи тро́хи ни́жче мі́ста Катеринослава, по Дніпро́вому дні розки́дана вели́ка си́ла камі́ння (грани́ту). Місцями немо́в хто навми́сне перегороди́в рі́ку величе́зними ка́мінями — де бі́льшими де ме́ншими. Де камі́ння під водо́ю, де повипина́лось воно́ пове́рх води́. Де-не-де оця́ камяна́ перегоро́жа йде від бе́рега ті́льки до полови́ни рі́ки, або до течії́, або хоч і тро́хи да́лі, та все-ж не дохо́дить до дру́гого бе́рега. Таки́м чи́ном між бе́регом і оци́м камі́нням є ще дово́лі широка́ смуга рі́ки, і по тій сму́зі судно́ мо́же пли́сти безпе́шно, не чіпля́ючись за камі́ння. Отакі́ перегороди́ зву́ться забо́рами.

І́нша річ пороги́. Це вже ці́лий ряд камі́ння, бі́льшого, ніж на забо́рах; а голо́вне те, що камі́ння лежи́ть ла́вами, одна́ ви́ще дру́гої. Звісно — вода́ перепли́гує че́рез те камі́ння з вели́кою си́лою; бо, вда́ривши́сь об ка́мінь, вона́ ніби́ зупиня́ється, ніби́ відска́кує наза́д — на те, щоб,

розігнавшись, підплигнути вгору, переплигнути через камінь і прожогом упасти з нього. Видима річ, що через те на порогах великий гомін води і великі гори срібновидого шуму.

Забор на Дніпрі вельми багато, але порогів хто налічує 13, хто — 9, а хтв — тільки 7. Найбільші й найвидатніші пороги: Кодак або Кодацький, Сурський, Лоханський, Дзвонецький, Ненаситець або Дід, Лишній і Вільний.

Перший поріг — Кодацький — ще не дуже небезпешний; на всякий спосіб не такий як Дід або Ненаситець. Та взагалі через усі пороги плавба небезпешна; без умілого і дотепного проводира ніхто і ні на якому судні через пороги не переплине, а коли відважиться, так неминуче набереться великого лиха, шкоди, а часом і головою поляже. Проводять судно через пороги лоцмани (проводирі); це, так мовити, споконвічні, прирожденні господарі порогів. Щоб провесси гаразд судно через пороги, треба великої умілости, треба добре знати Дніпро і його вдачу; силою чоловік тут нічого не вдіє: треба щоб проводир був людиною і сторожкою і меткою. До цього проводирі призвичаюються змалку.

Обовязок лоцманський тяжкий, претяжкий! Переправляти судна через пороги річ не тільки трудна, але для життя небезпешна.

На виду лоцмана так і одбивається відвага; знати, що його не лякає небезпешність на порогах: він звик до неї. Пороги, їх страшенний гук, ревучі хвилі Дніпрові усе те лоцманові свій брат і не злякає його.

Найбільше пливуть через пороги плоти: потім барки завдожки 20—25 сажнів, завширки не більш, як 7 сажнів; байдаки 18—21 сажнів завдожки і берлини 10—16 сажнів. На барку иноді навантажать 30 тисяч пудів ваги; на байдак не більше 16 тисяч, а на берлину 6—8 тисяч пудів. Перевозять на оцих суднах найбілш: дерево на дрова і на будівлі, хліб, льон і т. і.

Обдивившись як слід судно, переглянувши його снасті, обрядивши усе як слід, лоцман перед тим, як рушає судно від берега, наказує всім, хто є на судні, сісти; через хвилину, другу велить встати і молитись Богові. Картина незвичайно урочиста! Всі люди навколішках, усі звели очі до неба; де в кого по обличчі бігає острах, але на всіх лицях знати щиру молитву, щире благання ласки Божої.

Минуло 10—15 хвиль могильної тиші. Молитву скінчено. „Батько“ лоцман підвівся, а за ним і все товариство; кожний подався до своєї роботи.

Линву одвязали від причалу, прибрали її і якор на судно. „Батько" озирнувся навкруги, зняв шапку, ще раз тричі перехрестився на схід сонця і голосно гукнув: „Рушай!"

Пішла веслам робота: тільки срібні бризки летять; судно рушило; пливе шпарко. „Батько" стоїть посеред судна, зложивши навхрест руки; пильно, не зводячи очей, спостерігає він водяний шлях і кермує робітниками.

— Шабаш!—командує „батько". Гребці спинились гребти; веслам і рукам спочин: сама вода несе судно. Але ось незабаром десь здалеку чуєте ви наче листя в гаю од вітру шумить; на хвилях де-не-де починають плигати „зайчики" (біла, пухка, немов бавовна, піна).

— До стерна! — гукнув „батько".

„Діти" положили весла і швидко кинувшись до стерна, обступили його в дві лаві.

— Вартуй! Пильнуй!—командує „батько".

Ба! Зараз почнеться перший поріг—Кодацький, перша переправа. Треба вартувати!... На судні тиша... Чутно тільки голос „батька"-керманича.

Пороги Кодацький складають чотирі лави: завдовжки він 150 сажнів, вода на ньому падає з висоти більш сажня. Перше, ніж доплисти до Сурського порога, треба обминути чимало островів і забор; між останніми є немало й небезпешних. Вже недалеко найближчого порога простягся до лівого берега ріки величезний камінь Вир. Трохи далі вниз вливається в Дніпро з правого боку річка Сура; тут же чималий Сурський острів, а в кінці його починається Сурський поріг.

Поріг цей невеликий—70 сажнів завдожки. Вода падає з висоти на півсажня; Сурський поріг лоцмани вважають зовсім безпешним. Далі вниз може з півверсти лежить третій поріг, Лоханський. Тут уже лоцманові треба добре пильнувати, бо Лоханський і довгий (215 сажнів завдовжки) і небезпешний; вода на ньому падає з висоти півтора сажня.

Проплывши трохи далі і минувши вже Стрільну забору, неможна не звернути уваги на камені Багатирі: один біля берега в воді, другий на суходолі супротилежного берега. В народі про оці величезні камені є ось який переказ:

Колись то за давньої давнини зійшлися два велитні—український і турецький перший стояв на правому березі ріки, другий на лівому. Ото-ж почали вони через Дніпро гукати один до другого. Той каже: „Уступи ти мені оці землі!" А той: „Не уступлю! Ти уступи!"—„Коли так,—каже український велитень,—давай поміряємось силами, хто дужчий!"—„Давай і давай!" Ото кожний з них відколупав

собі від скелі по камінюці, та й ну жбурляти один на одного каменем через ріку. Кинув Турчин—камінь його не долетів на суходіл, упав біля берега в воду; а Українець як жбурнув, так його камінь перелетів через Дніпро і впав геть на суходолі. Бачить Турчин, що нічого не вдіє, і каже до Українця: „Бери собі землю, а я піду де-инде" — і пішов. А на тому камені, що на лівому боці, так і досі, мовляв, знати слід рук, що брався за камінь український велитень.

Нижче, верстов на чотирі-пять від Лоханського порога, лежить четвертий по ряду—Дзвонецький поріг.

Він тягнеться трохи не 130 сажнів; вода падає з висоти трохи менш 1 сажня. Цей поріг теж не дуже небезпешний. Нижче Дзвонецького порога, за великою Тягинською заборою лежить два острови; Пісковатий і Козел, Отут біля Козла судна спочивають трохи, ніби набірають духу і відваги, щоб перейти горазд Ненаситецький поріг. Вже на острові чутно, як гомонить „Дід." „Батько" знов кличе „на молитву!" і знов твориться щире благання у Господа Бога „щасливої дороги". Страх огортає душу мимоволі. А жахатися єсть чого! . . .

— Готуйся! . . . Відра, лопатки на поготові! До стерна! — гукає „батько". Сам він уже коло стерна; тут же коло нього чоловіка 20—30 робітників, міцних, покірливих, готових кожне батьківське слово, кожний рух його виконати, не взгаючись, в одну хвилину.

Ледви судно минуло Раків Камінь, як видко стало сивого „Діда". І справді, він не тільки сивий, але й білий. Бачиш цілу білу гору води! Шум, піна збивається клекотом і б'є вгору срібним дощем. Шо-хвилини холоднішає в душі. А „батько" і вусом не моргне — увесь він увага і тільки увага. Під той час „батько" ні про що більш в світі не думає, не гадає, як про своє судно та про „Діда".

Довжина всього „Діда" далеко більш верстви. Вода падає з висоти 2½ сажнів. Коли згадаємо, як надзвичайно прудко тече вода від порога Дзвонецького' яка її велика маса переплигує через ті лави, то зрозуміємо, як страшенно гукає-гомонить „Дід", з якою силою у цьому місці справді „реве та стогне Дніпр широкий!"

„Хто на морі не бував, той страху не видав" — є така приказка, а я скажу, що не треба бувати на морі — досить переправлятися через Ненаситець, щоб зазнати страху більш, ніж можна зазнати його на морі,

З якою силою жене вода судно через „Дід да", досить сказати, що судно перебігає увесь поріг за три хвилини. Ці три хвилини здаються трьома роками. Не диво! Судно скрипить, тріщить, — аж наче стогне, так його б'є і стискає на порозі вода. І от за ці три хвилині може судно обернутися в скипки, а з людей і сліду не буде. Тим то легко зрозуміти те, що почувають усі люди на судні, як тільки воно перебіжить поріг. Аби минути останній камінь, усі люди на судні, як одна людина, кидаються навколішки і дякують Богу.. За Дідом будуть ще пороги, але то вже що?... іграшка! Найбільш небезпечне місце на Ненаситецькому порозі лежить в кінці його і зветься воно Пеклом.

„Доки минеш пекло, буде тобі й холодно й тепло", говорять лоцмани і говорять велику правду. Крий Боже, як судно або плот не будуть одну вхилину кермовані, як треба, і зачепляться за камінь — тут їм і кінець!

Олександер Кописький.

Słowniczek: звісно (wiadomo) переплигує (przeskakuje) прожогом (pędem) гомін (szum) шуму (piany) вельми (bardzo) взагалі (wogóle) плавба (żegluga) дотепного (rozsądnego) неминуче (niechybnie) головою поляже (głową nałoży) споконвічні (odwieczni) гаразд (szczęśliwie) вдачу (charakter) не вдіє (nie poradzi) людиною сторожкою і меткою (człowiekiem czujnym i zręcznym) змалку (od dzieciństwa) завдожки (długości) завширшки (szerokości) иноді (czasem) невантажать (naładują) снасті (przybory) невколішках (klęcząc) підвівся (powstał) подався (przystąpił) линву (linę) причалу (przystani) якор (kotwica) тричі (trzykrotnie) шпарко (żwawo) навхрест (nakrzyż) кермує (kieruje) гребти (wiosłować) незабаром (wkrótce) наче (jakby) до стерна (do steru) чимало (wiele) супротилежного (przeciwległego) велитні (wielkoludy) дужчий (silniejszy) від скелі (od skały) жбурнув (cisnął, rzucił) жахатися (bać się).

18. ТЯЖКА ДОРОГА.

У селянина Івана сталося лихо превелике: його старшого сина, Микиту, привалила деревина, як рубали вони осику на леваді; не вбила на смерть, а дуже тяжко привалила, аж кров йому горлом пішла.

Микита й завжди був кволий; слабосильний особливо з тої пори, як цілу зіму переболів на кольку; перевівся з того часу парубок нінащо, навіть у москалі його не взяли; видали білий білет, бо — казали — легкі в його гниють.

А проте, хоч і кволий і слабосильний, а був Микита дуже щирий та роботящий; косити й молотити не здужав, бо від такої роботи дух йому в грудях забивало; за те всяку иншу роботу коло хати, на городі, коло худоби справляв сам усю; за таким сином, про таку роботу, в старого Івана Шпака, як то кажуть, голова не боліла.

Був у Шпака ще другий син, молодший; але той, хоча тілом дужий був, та розумом не вийшов у люди: придуркуватий був.

І от тепер, як сталося те лихо, саме перед зімним Миколою, тяжко зажурився Шпак: і парубка жаль було, бо щирий і добрящий був, і по хазяйству — як без руки опинився. Поки ходив Микита, то якось ніби ніхто й не бачив його роботи, а як ліг, то й примітно стало, що трудно без його по хазяйству обійтися.

Як принесли Микиту додому, тоді, після тої нещасної пригоди, сам іти він не здужав, то думали всі, що помірає вже: посинів, дихав, чудно якось, часто й кров йому чиста горлом юшила. Але приїхав фершал, поставив йому баньок на груди й спину, дав чогось пити, й трошки ніби лекше стало Микиті.

Тільки раяв фершал конче й зараз везти його у земську лікарню,

— Дома — казав — трудно йому раду дати, а в лікарні всі способи й ліки є й доктор його що дня буде бачити.

Шпак не хотів саме перед святами везти сина в лікарню; мати плакала, як за покійником, і просила лишити дома—нехай, мовляв, як має він умерти, то тут, у своїй хаті, серед своїх. Але сам Микита, розумний він такий був, хотів у лікарню й просив батька, а маму розважав.

— Везіть мене, тату. Вони ж там краще знають—що й до чого, вони вчені... Може порятують мене... може хоч ту кров зупинять... Тяжко мені дихати... А ви довідаєтесь через який час; як не полекшає, то заберете мене додому.

Та й послухав Шпак людської поради й синового прохання й завіз Микиту в лікарню.

Оглядівши хворого лікар похитав головою.

— Трудна його справа, — сказав він.

— Не видужає? — спитав Шпак.

— Хто його знає... Дуже вже він слабкий... А втім, коли кров зупиниться, то ще буде надія.

— То може б я його не кидав тут, а повіз би назад додому?

— Ні, лишіть його на який час. Довідайтеся через тиждень, тоді скажу.

Через тиждень Микиті не полекшало. Хоча кров була спинилася, але почалася гарячка.

І коли Шпак приїхав довідатися, лікарь знов пораяв не брати хворого додому, бо при такій гарячці можна було його застудити й тоді стало б іще гірше.

— А може, як що вже нема надії, то забрав би я його додому? — питав Шпак лікаря. — Стара моя вже запухла з того плачу за ним. В одну душу: „вези — каже — додому, нехай я хоч надивлюся на його в останнє, нехай хоч кутні з нами поість, сердешний.

Лікарь вагався.

— Ви ж застудите його по такій погоді, — сказав він. — Гляньте, що на дворі діється! Нехай би побув ще хоч до свят. Може за той час гарячка перестане, тоді й надія якась буде на поправку.

На дворі справді діялося погане: холодний зимовий дощ хлюпав по калюжах, сніг пропадав від того дощу, а дорога стала пекельна: ні саньми, ні возом їхати не можна було.

— Тяжка дорога! — зітхнув Шпак. — У досвіта виїхав я з дому, то насилу до полудня перепхав тих півтори милі. Худібка зморилася до краю. Поки додому доплентаюся, вже ніч буде.

— От бачите—мовив лікарь. — Як же ви його, такого хворого, холодити будете по такій негоді?

— Нехай вже, тату, я побуду тут до свят—просив Микита. — Може полекшає... Померати не хочеться...

— А не помре-ж він у вас до свят? — спитав Шпак лікаря.

— Не помре, Бог дасть.

— Ну, то нехай побуде. То я вже, сину, у четверг приїду, перед кутею, тай заберу тебе. Хоч пересвяткуеш з нами...

Шпак одвернувся до вікна. Пара гарячих сліз збігла йому по темному лиці, по сивих вусах аж на груди... Він витер їх рукавом свити...

Ще тиждень минув. Микиті не полекшало: гарячка палила його; він дуже схуд за той час, що пролежав у лікарні, очі позападали йому глибоко, а на лиці, на щоках палав червоний рум'янець. Танув Микита, як та свічка воскова; тяжкий кашель дихати йому не давав.

У четверг і знов приїхав батько; заранні вибрався з дому, ще по — ночі виїхав, щоб час був спочинок дати коням і за-дня ще додому вернутися. Дорога дощенту розкисла й погода була така сама погана.

— Що-ж, пане докторе, дозволите забрати його? — спитав Шпак, стоячи коло постелі хворого сина.

— Беріть—сказав лікар.

— То вже, значить, нема надії на нього?

Лікарь не сказав нічого, тільки розвів руками: він не хотів, щоб хворий Микита почув, що надії вже нема.

Шпак сумно подивився на Микиту.

— Їдьмо, сину...

— Їдьмо, тату...

Микиту одягнули в його одежу; служниця помогла батькові, бо хворий не мав сили сидіти. Закутавши його з головою в материну теплу хустку поверх кожуха, Шпак з сторожем лікарні вивів його під руки на двір і висадив на віз.

Мовчки зібрав Шпак опалки з-перед коней, поправив нашийники і підійшов до воза, щоб підмостити хворому соломи, де треба. Микита лежав на возі, подкорчивши ноги під себе.

— Добре тобі лежати? — спитав батько.

— Добре, тату.

— Не змерз?

— Ні.

Шпак стояв коло воза, переступаючи з ноги на ногу; він ніби хотів щось сказати, та вагався.

— Чому-ж ми не їдемо, тату? — спитав Микита.

— Зараз, зараз...

Шпак висякав носа.

— А що я тобі скажу, Микито: зайдемо ще у містечко...

— Треба купити чого?

— Треба-б... Може-б ми сину... вже відрзау й дощок купили пару... Сам бачиш, яка тяжка дорога... Коні худі, ледве тягнуться... А де я їх у селі достану? Доведеться „потім" ще раз ганяти у містечко...

— То купім... тату—зітхнув Микита.

— У Берка, кажуть, недорого... осикові...

— Тату!—сумно сказав Микита—чи я ж у вас не заробив хоч на сосновi? Я ж вас слухав... старався...

— Ой синку, синку! — зітхнув Шпак. — І заробив ти й старався.,. Чи я ж би тобі жалкував, дитино моя? Та знаєш сам: де-ж ті гроші? Не стане на сосновi...

Микита мовчав.

— Ще ж і горілки треба буде... і попові...—мовив сумно Шпак.

Микита тяжко зітхнув.

— То вже знаєш, як буде, сину? Я вже тобі по весні, як спроможуся, то поставлю хреста доброго, дубового, вже не пожалію. А тепер уже нехай дошки будуть осикові... Га?

— Нехай...

Мод. Левицький.

19. ДО ОСНОВЯНЕНКА.

Бють пороги. місяць сходить, як і перше сходив,
Нема Січі. Пропав і той, що всім верховодив.
Нема Січі. Очерети у Дніпра питають:
Де то ділись наші діти, де вони гуляють?
Чайка скиглить літаючи, мов за дітьми плаче,
Сонце гріє, вітер віє на степу казачім.

На тім степу, де могили стоять та сумують,
Питаються у буйного: де наші зимують?
Де зимують, бенкетують? Де ви забарились?
Вернітеся! Дивітеся! Жита похилились,
Де паслися ваші коні, де тирса шуміла,
Де червона кров козацька морем червоніла,
Вернітеся! Не вернуться! загуло, сказало
Синє море. Не вернуться! На віки пропали!
Правда море! Правда синє! Такая їх доля...
Не вернуться сподівані, не вернеться воля,
Не вернеться козаччина, не встануть Гетьмани,
Не покриють України червоні жупани...
Одібрана, сиротою понад Дніпром плаче,
Тяжко, важко сиротині, та ніхто не бачить,
Тільки ворог, що сміється... Смійся лютий враже!
Та не дуже! Бо все гине—слава не поляже!
Не поляже, а розкаже, що діялось в світі.
Чия правда, чия кривда і чиї ми діти.
Наша дума, наша пісня не вмре, не загине,
От де, люди, наша слава, слава України!
Без золота, без каменю, без хитрої мови,
А голосна і правдива, як Господа слово...
Чи так батьку Атамане? Чи правду співаю?
Ех! якби-то! Та що й казать... кебети не маю.
А до того, в Московщині кругом чужі люди.
Не потурай! може скажеш? Та що з того буде?
Насміються на псалом той, що виллю сльозами,
Насміються... Тяжко батьку жити з ворогами!

Не втну більше... А ти батьку, як сам здоров знаєш,
Тебе люди поважають... Добрий голос маєш...
Співай же їм мій голубе про Січ, про могили,
Коли яку насипали, кого положили,
Про давнину, про те лихо, що було-минуло,
Утни батьку, щоб нехотя на весь світ почули:
Що діялось на Вкраїні? За що погибала?
За що слава козацькая на всім світі стала?
Утни батьку, орле сизий, нехай я заплачу,
Нехай мою Україну я ще раз побачу,
Нехай ще раз послухаю, як те море грає,
Як дівчина у садочку Гриця заспіває.
Нехай ще раз усміхнеться серце на чужині,
Поки ляжу в чужу землю, в чужій домовині...

Т. Шевченко.

Słowniczek: верховодив (przewodził) скиглить (kwili) сумують (smucą się) у буйного (tu (tu przymiotnik zastępuje rzeczownik — pytają bujnego wiatru. Takie zwrotu bywają i w polskim, np: bystronogi, ogi, zamiast rumak bystronogi) без каменю (bez klejnotów) кебета, zdolności, (не потурай (nie dbaj) сизий (siwy) домовині (trumnie).

20. І ДЕНЬ ІДЕ...

І день іде і ніч іде
І голову схопивши в руки,
Дивується, чому не йде
Апостол Правди і Науки?

Т. Шевченко.

21. ПОДАЙЖЕ РУКУ...

Подай-же руку козакові
І серце чистеє подай!
І знову, Іменем Христовим,
Возобновим наш тихий рай...

Т. Шевченко.

WYBITNIEJSI PISARZE UKRAIŃSCY

(w kolejności roku urodzenia)

i tytuły ich poważniejszych utworów.

Kotlarewśkyj Iwan (ur. 1769 † 1838) Humorystyczny przedkład „Eneidy"

Kwitka Osnowjanenko (ur. 1778 † 1843) powieści — Marusia, Perekotypołe, Konotopśka wid'ma.

Szewczenko Taras (ur. 1814 † 1861) poezje — „Kobzar"

Kostomarow Mykoła (ur. 1817 † 1885) powieści — Czernyhiwka.

Kulisz Pantelejmon (ur. 1819 † 1897) powieści — Czorna rada.

Hlibiw Leonid (ur. 1827 † 1893) — bajkopisarz

Rudańskyj Stepan (ur. 1830 † 1883) poezje — Spiwomowky, Nauka, Do duba, Student.

Fed'kowycz Josyp (ur. 1834 † 1888) poezje — Żownirśki dumy, Sestra.

Marko Wowczok (ur. 1834 † 1907) powieści — Instytutka, Swekrucha, Karmeluk, Newilnyczka.

Neczuj-Łewićkyj Iwan (ur. 1838 † 1918) powieści — Kajdaszewa Semja, Baba Paraska ta baba Pałażka, Staroświćki batiuszky i matuszky, Chmary, Mykoła Dżerja, Rybałka Panas Krut'.

Drahomaniw Mychajło (ur. 1841 † 1895) historyk — Istoriczeskaja Polsza i Wielikoruskaja demokratija, Centr i okrainy. Czudaćki dumky.

Franko Iwan (ur. 1856 † 1916) powieści i poezje — Iz dniw żurby, Borysławśki opowidannia, Boa constrictor, Jak Jura Szykmaniuk briw Czeremosz, Iwan Wyszyńskyj, Mojsej, Zachar Berkut (powieść historyczna).

Myrnyj Panas (umarł 1921 r.) powieści—Chiba rewut' woły jak jasła powni?

Staryćkyj Mychajło (ur. 1840 † 1904) dramaturg — Ne sudyłoś.

Kropywnyćkyj Marko (ur. 1841 † 1900) komedjopisarz — Hłytaj, Po rewizji.

Karpenko Karyj (Iwan Tobilewicz) dramaturg — Martyn Borula, Najmyczka, Chaziain, Sto tysiacz, Rozumnyj i dureń, Sujeta.

Hrynczenko Borys (ur. 1863 † 1910) powieści, poezje — Pid tychymy werbamy, Soniasznyj promiń, Stepowyj hist' (dramat).

Bordulak Tymofij (ur. 1863) powieści — Daj Boże zdorowla korowi, Bidnyj żydok Ratycia.

Samijenko Wołodymyr (ur. 1864 † 1926) poezje — „Ukraini".

Kociubyńskyj Mychajło (ur. 1864 † 1913) powieści, opowiadania — Cwit jabłuni. Fata, morgana, Tini zabutych predkiw, Intermezzo, U hrisznyj świt.

Dr. Łewyćkyj Modest (ur. 1866 r.) opowiadania — Szkilni towaryszi.

Łesia Ukrainka (ur. 1872 † 1913) poezje — Na kryłach piseń, Lisowa kwitka, Orgja, Kasandra, Samson, Odno słowo.

Wynnyczenko Wołodymyr (ur. 1886 r.) powieści — Krasa i syła, Zapysky Mefistofela Bila maszyny, Na prystani, Bosiak, Szczoś bilsze za nas, Szczabli żyttia, Miż dwoch sył.

Ołeś (współczesny) poezje — Z żurboju radist' obniałaś.

Woronyj Mykoła (współczesny) poezje — Jewszan zilla

Tyczyna (współczesny) poezje.

SŁOWNICZEK MNIEJ ZNANYCH WYRAZÓW.

базікати	pleść nie do rzeczy (trzy po trzy)
базаринка	łapówka
байлувати (бичувати)	doprzęgać konie do wyciągnięcia fury
байстря (байструк)	bękart (nieślubne dziecko)
балакати	gawędzić
балачка	rozmowa, pogawędka
бандура	instrument muzyczny o 24—36 strun. do wtóru przy śpiewie
бараболя (бараболі)	kartofel, ziemniaki
баритися (не барись)	zatrzymywać się (nie baw się długo, czyli — pośpiesz się)
батько	ojciec
бачити	widzieć
бгати	napychać, wciskać
бгати каравай	miesić ciasto na kołacz weselny
безліч	mnóstwo
безперечно	niezaprzeczenie
безрік (на безрік)	rok przyszły (w roku przyszłym)
безумовно	bezwarunkowo
бенкет	uczta, bankiet
бентежити (збентеження)	konfundować (zmieszany)
березень (березіль)	marzec
бесіда	przyjacielska rozmowa
бігунка	biegunka, djarja
Благовіщення	Zwiastowanie N.M.P.
божевілля (божевільний)	obłąkanie (obłąkany)
брехня	łgarstwo
брехати (собака бреше)	kłamać (pies szczeka)
брунька	pączek wiosenny na drzewie
бубоніти	bełkotać niewyraźnie
бузок (бузина)	bez (roślina)
бузько (лелека, чорногуз)	bocian

вагітна (жінка	brzmienna (kobieta)
валка (чумацька)	szereg wozów, karawana
валка вовча	stado wieków
вареники	pierogi z serem (gotowane)
варенуха	wódka przegotowana z korzeniami (z przyprawą)
варешка	warząchew (wielka łyżka kuchenna)
ватажок	dowódca bandy (watażka)
вдосвіта	o świtaniu
Великдень	Wielkanoc
велитень	olbrzym
вельми	bardzo, wielce,
верхи	konno
вересень	wrzesień
веселка	tęcza
вечорниці	wieczorynka (zabawa młodzieży)
відносний	względny, odnośny,
віз	wóz (także W. Niedźwiedzica)
вінник	miotła
вії	rzęsy
вигівка	wymysł, brednia
водограй	wodotrysk
Водохрещ	święto Trzech Króli (od ceremonjału święcenia wody)
Волосожар	konstelacja Perseusza
Вшестя	Wniebowstąpienia Pańskie
вщерть	do pełności, po brzegi
галушки	kluski gryczane, gotowane
гаман (гаманець)	kiesa, sakiewka
ганчірка	ścierka, szmata
гарний	ładny, piękny
гас (гасник)	nafta (lampka naftowa)
гаяти (гаятись)	tracić czas
геть! (геть усе)	precz! (wszystko, zupełnie)
гиляка	gałęź
гилля (гілка)	gałęzie (gałązka)
глуузувати	kpić, szydzić
година	godzina (także czas, pogoda
горілиць (горолиці)	nawznak
горілка	gorzałka, wódka
горицвіт	adonis vernalis (zielę lek.)
горлиця	turkawka
горобець	wróbel
гостець	reumatyzm
гренджоли	sanie (proste drewniane)
гречаники	pierogi hreczane z serem (gotowane)
груди	pierś
грудень	grudzień
гузир (гузір)	podstawa snopa
дебелий	mocny, trwały
джерело	źródło

джигун	urwis
дзига	bąk (zabawka dziecinna)
дідько (чорт)	djabeł, czart
дивитись	patrzeć
диня	melon
домовина (труна)	trumna
досвітки	zabawa (patrz вечорниці)
досхочу	do syta, poddostatkiem
дуже	bardzo
дурити	zwodzić, oszukiwać
дурниця	błahostka
дурно	darmo
дядина	wujenka, stryjenka
дядько	wuj, stryj
жар, жарина	żar, węgiel żarzący
жервіти	żarzyć się, tleć
живосилом	pod przymusem
жовтень	październik
журба	troska, tęsknota
журитися	troskać się, tęsknić
завійка	kurcze żołądkowe
завтра	jutro
загал	ogół
займати	zaczepiać (także zaganiać)
заздалегідь	zawczasu
залюбки	chętnie, z przyjemnością,
запаска	płachta, przypasana zamiast spódnicy
заповіт	testament
забагати	zachciewać
збагнути	ogarnąć umysłem
збіжжа	zboże (ziarno) także plon (z pola)
звідки, звідкиля	skąd
звідти, звідтиля	stąd
згодом	po pewnym czasie (później)
зінька	źrenica
зірка (зірочка)	gwiazdka (gwiazdeczka)
знаряддя	narzędzie
зозуля	kukułka
зоря (зірниця світова)	gwiazda (gw. poranna, jutrzenka)
зупинитися	zatrzymać się
ікло	kieł
Іордань	święcenie wody na Trzech Króli
іржа	rdza
кажан	nietoperz
коровай	kołacz weselny
квочка	kura z kurczątami (na niebie — plejady)
квітень	kwiecień
кількість	ilość
кликати	wołać
коверувати	kaprysić
кородитися	uskarżać się (na ból, chorobę)

конче (доконче)	koniecznie
крадькома	ukradkiem
красний, кращий	piękny, piękniejszy
кремезний	silny, barczysty
крім, окрім	prócz, oprócz
кужеля (куделя)	kądziel
кульгати (штикульгати)	kuleć, utykać,
кучері, кучерики	kędziory, kędziorki
ласощі, лакітки	łakocie
ластівка, ластівочка	jaskółka, jaskółeczka
лаштунки	przybory, dekoracje (teatr.)
лебідь	łabędź
левада	łączka nad wodą
ледарь	leniuch, nicpoń, ladaco
лелека (бузько чорногуз)	bocian
лемер (лимер)	rymarz
лепський	chwacki
ліворуч	z lewej strony
либонь	podobno (jak się zdaje)
липень	lipiec
лицарь	rycerz
лобур (ледарь)	nicpoń, ladaco
лютий	luty
мабуть	zapewne, prawdopodobnie
майбутній	przyszły
майже	prawie
макітра	donica (nacz. kuchenne)
макогін	wałek kuchenny
мерщій	żwawo, pośpiesznie
метелиця	zawieja
місяць	miesiąc (także księżyc)
мимохіть	mimowoli, niechcący
минулий	miniony, przeszły
митниця (мито)	komora celna (cło)
миттю	natychmiast, w tej chwili
мов, (мов-би)	niby (jakgdyby)
молодиця	młoda mężatka
москаля везти	kłamać, wykręcać się
моторний	żwawy, zwinny, tęgi
мрець (мерця, мерцю i t, d.	nieboszczyk
наборг	na kredyt
навмання (навманци)	naoślep,
навпаки	przeciwnie, odwrotnie
навростець	w prostym kierunku
наздогад	na domysł
наздогін	w pogoń
назирці	w trop, śladem
назустріч	na spotkanie
настирливий	dokuczliwy
нахабний	natrętny
нащадок	potomek
небіж	siostrzeniec, bratanek
небога	siostrzenica, bratanica (także nieboga)
небіжчик, небіжка	nieboszczyk, nieboszczka

негайний	pilny, nie cierpiący zwłoki
нежить	katar nosa
незабаром	niebawem, wkrótce
неначе	niby, jakby, jakgdyby
ненька, неня	mateczka, matuchna
нетри	głąb puszczy
нетяга	ubogi włościanin (bez koni)
нині, ниньки	dziś, teraz, obecnie
ниць (ницьма)	twarzą ku ziemi
нишком	cichaczem, chyłkiem
нишпорити	szperać
обабіч	po obu stronach
окраєць	całuszka (od chleba)
окремо	osobno
оперезати (підперезати)	opasać pasem (podpasać)
осторонь	na uboczu
осьде, осьдечки	tu, tutaj
отрута, отруя	trucizna
пагінок, (пагіст)	latorośl
падолист (листопад)	listopad
пазуха	zanadrze
паляниця	chleb pszenny
пацюк	szczur
перебендя	tułacz
перець	pieprz
півень	kogut
пішки	pieszo
повітка	komórka, przybudówek
подекуди	miejscami
позаторік	w roku zapr[illegible]
полуда	katarakta
полуниця	truskawka
пошепки	szeptem
праворуч	z prawej strony
прикмета	poznaka, ślad
пристріт	newralgja
притьмом	uparcie, zaciekle
прожогом	pędem
пугач	puszczyk
пущення	zapusty
ралець (гостинець)	podarek
рачки	na czworakach
Різдво	Boże Narodzenie
родич	krewny, kuzyn
рядно	płachta
рясний	gęsty, obfity
самотужки	o własnych siłach
самохіть	niechcący
серпанок	muślin
серпень	sierpień
сваритися	kłócić się
січень	styczeń
скажений (сказ)	wściekły (wścieklizna)
скоринa, скоринка	skórka z chleba
сливе	prawie, niemal
спадщина	spuścizna
Спас	Przemienienienie Pańskie
спис	dzida, pika

спокон *віку*	od wieków
спра*в*ді	istotnie, prawdziwie
ста*в*ний	postawny, przystojny
сторч (на*с*торч)	sztorcem
с*у*мнів	wątpliwość
сун*и*ця	poziomka
суспі*л*ьство	społeczeństwo
схамен*у*тися	opamiętać się
сьо*г*одня	dziś
с*я*яти	lśnić, błyszczeć
т*и*рса	trociny (także burzan stepowy
тов*а*р	bydło rogate
тор*і*к	w roku przeszłym
тр*а*сця (пропа*с*ниця)	febra
тр*а*вень	maj
тюхт*і*й	ospały, leniwy człowiek
характ*е*рник	czarodziej
хв*и*ля	fala
хв*и*ля, хвил*и*на	chwila, chwilka
хмиз	chrust
хо*р*вах, ховр*а*жок	suseł, suślik
худ*о*ба	bydło
х*у*тко	szybko, prędko
цуп*и*ти	ciągnąć
цькув*а*ти	szczuć
чаг*а*рник	zarośla, zagajnik
ч*а*ра, ч*а*рка	czara, kielich, kieliszek
ч*е*мний, ч*е*мяний	grzeczny
ч*е*рево	brzuch
чер*е*да	trzoda
черев*и*к, черев*и*чок	trzewik, trzewiczek
ч*е*рвень	czerwiec
черн*е*ць, черн*и*ця	mnich, mniszka
ч*и*мало	sporo, wiele
чимчикув*а*ти	dreptać
числ*о*	liczba, ilość
чов*е*н	czółno
чолов*і*к	mąż (małżonek) mężczyzna
чорног*у*з (бузько, л*е*лека)	bocian
чорт*о*р*и*й	wir
щаг	grosz
шарпан*и*на	gulasz (potrawa)
швидк*и*й	szybki,
шлях	szlak (także droga mleczna)
штикульг*а*ти (кульг*а*ти)	kuleć, utykać
ш*у*ляк	jastrząb
щ*е*леп	szczęka
щільник*и*	plastry woskowe w ulu
щ*о*гла	maszt
юрб*а*	tłum, ciżba
ял*и*на	jodła
я*л*овина, яловичина	mięso wołowe
ятїр	więcierz

BIBLIOTEKA BN

BN
BIBLIOTEKA NARODOWA
1223441